

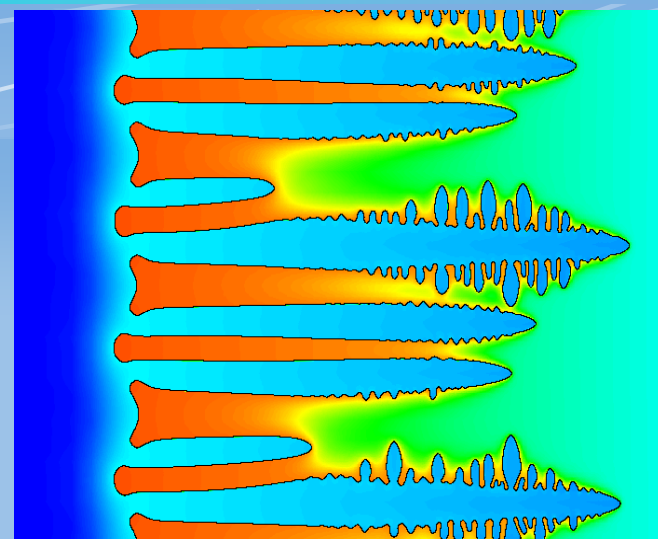
Audio test:

Tuhnutí - krystalizace

Přednášející: doc. Jiří Sopoušek

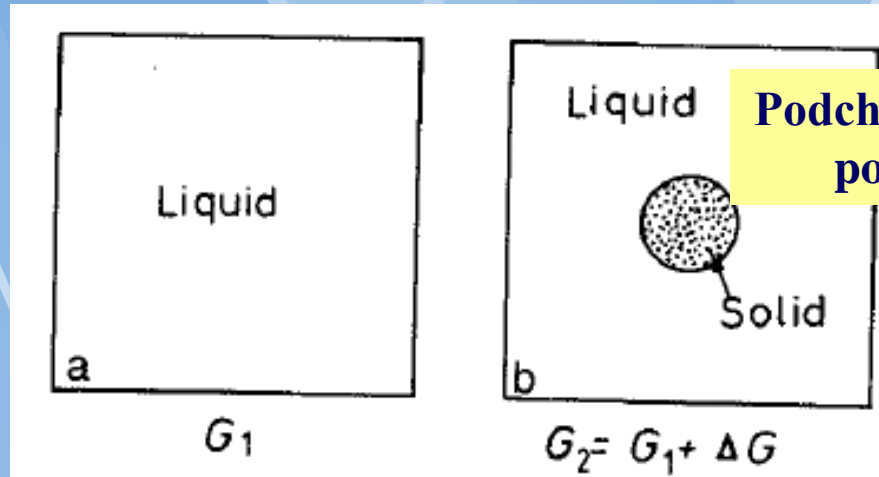
Nukleace v čistých kovech

Homogenní nukleace:

$$G_1 = (V_S + V_L)G_v^L \quad *$$

$$G_2 = V_S G_v^S + V_L G_v^L + A_{SL} \gamma_{SL}$$

$$\Delta G = G_2 - G_1 = -V_S \Delta G_v + A_{SL} \gamma_{SL}$$

Podchlazení ΔT
pod T_m

Kde termodynamická
hnačí síla:

$$\Delta G_v = G_v^L - G_v^S$$

Povrchový člen:

$$A_{SL} \gamma_{SL}$$

V případě
podchlazení ΔT :

$$\Delta G_v = \frac{L_v \Delta T}{T_m}$$

* Viz
termodynamika

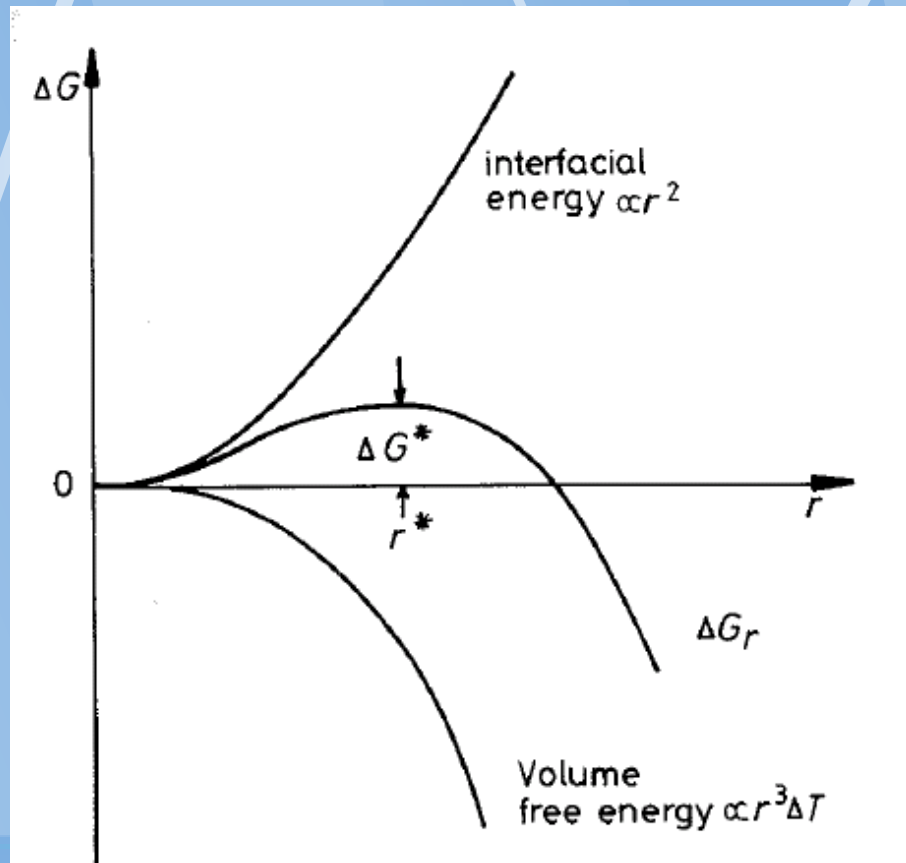
L_v je latentní teplo tání.

V čistých kovech je
dosahováno vysokého
podchlazení (pure Ni až
250stC).

* Pozor jednáse o jednotky vztažené na
 m^3 .

Nukleace kulovité částice

$$\Delta G = -V_s \Delta G_v + A_{SL} \gamma_{SL} = -\frac{4}{3}\pi r^3 \Delta G_v + 4\pi r^2 \gamma_{SL}$$

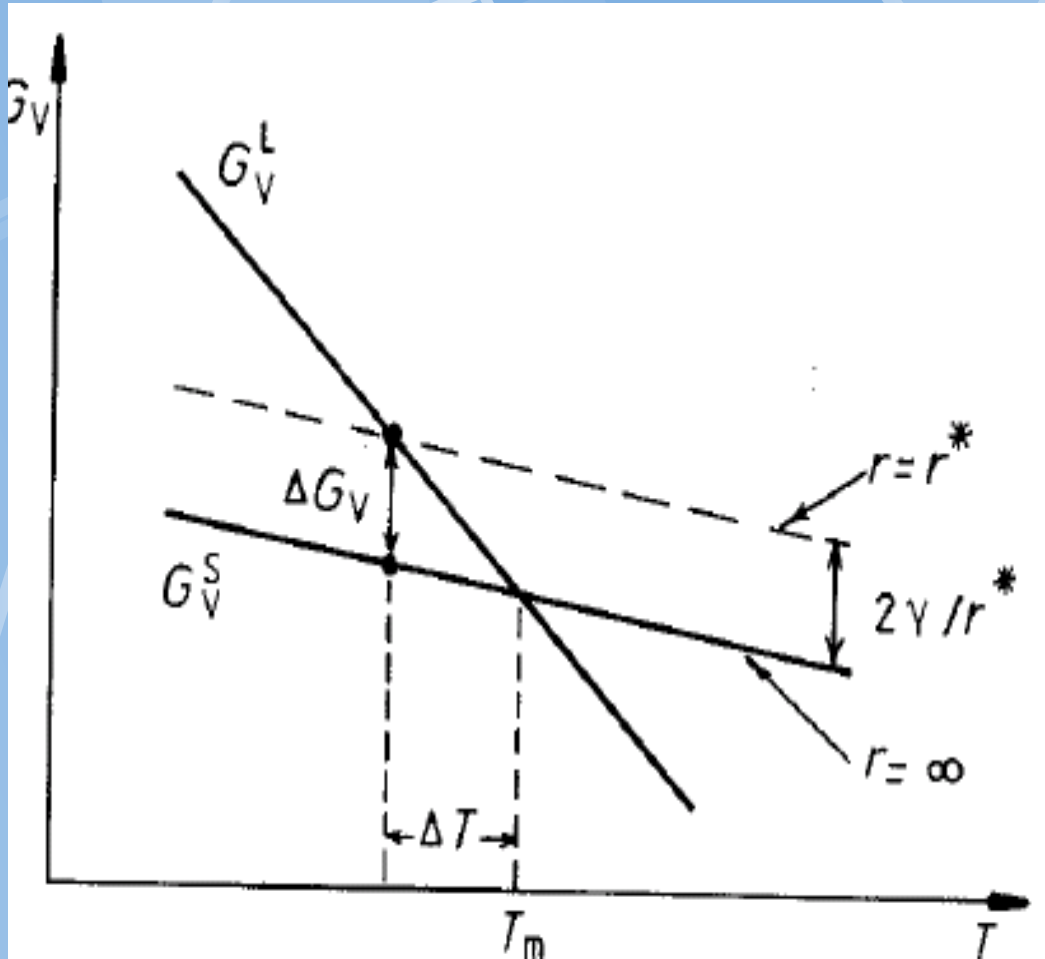
$$r^* = \frac{2\gamma_{SL}}{\Delta G_v}$$

$$\Delta G^* = \frac{16\pi\gamma_{SL}^3}{3(\Delta G_v)^2}$$

$$r^* = \left(\frac{2\gamma_{SL}T_m}{L_v} \right) \frac{1}{\Delta T}$$

$$\Delta G^* = \left(\frac{16\pi\gamma_{SL}^3 T_m^2}{3L_v^2} \right) \frac{1}{(\Delta T)^2}$$

Posun bodu krystalizace

Platí Gibbsova-Thompsonova r-ce:

$$\Delta G_v = 2\gamma_{SL}/r^*$$

Podchlazení

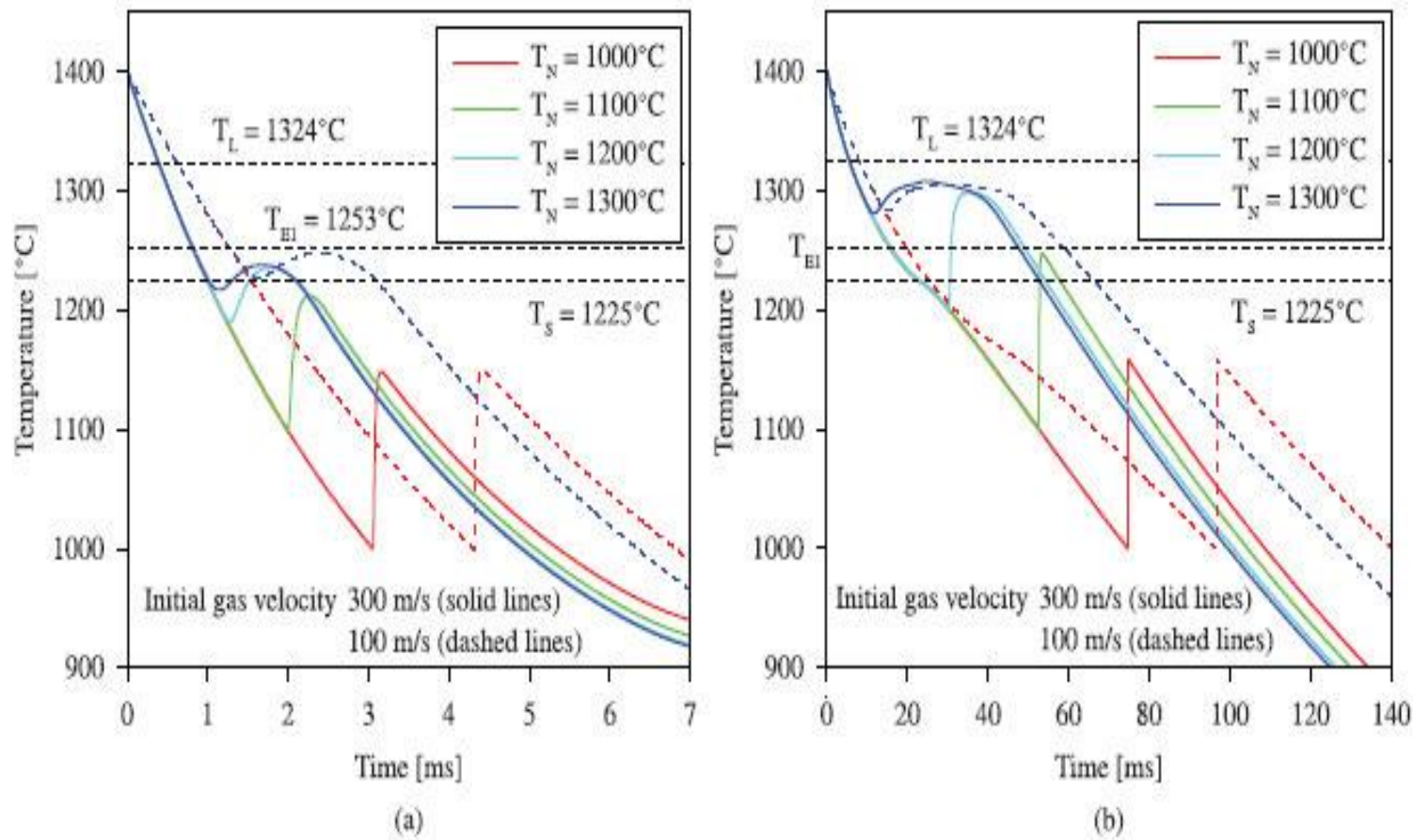
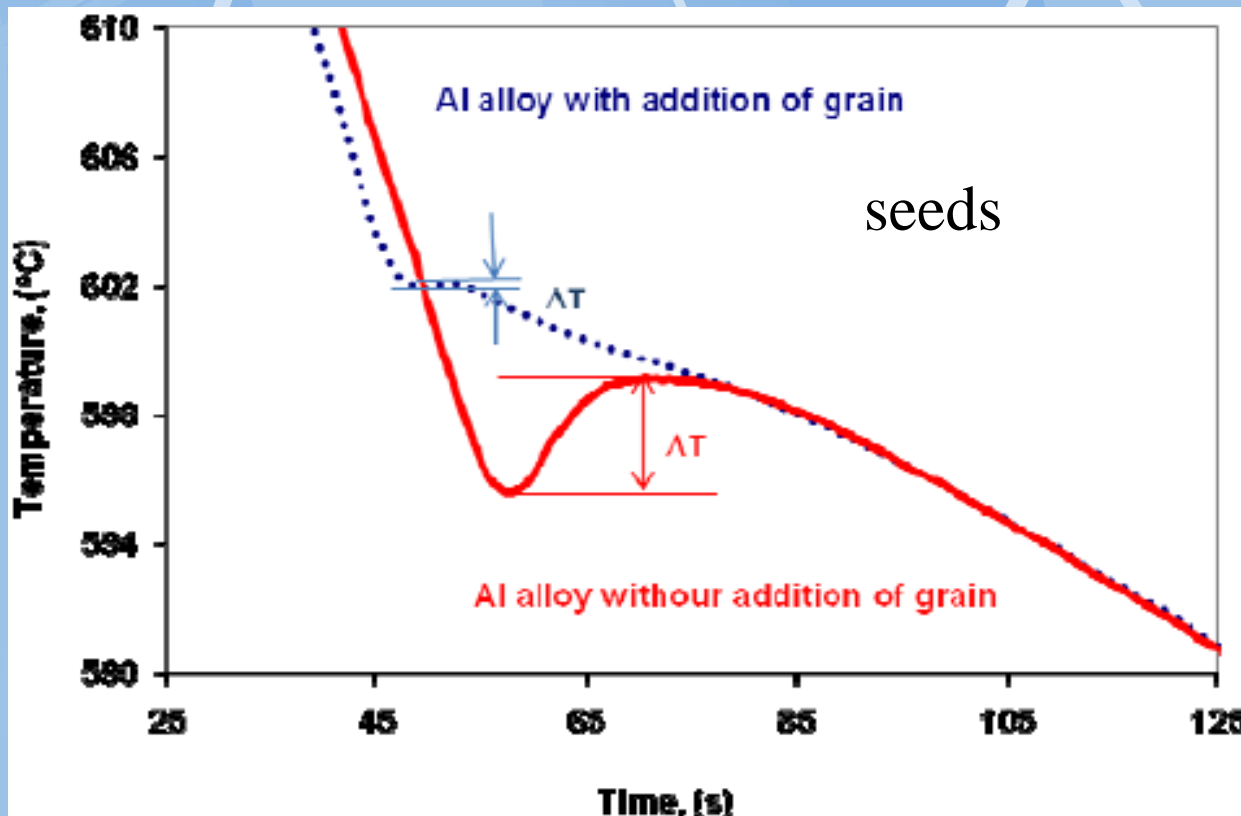

Figure 3. Thermal histories of droplets with diameter of a) 60 μm and b) 300 μm rapidly solidifying from different nucleation temperatures T_N .

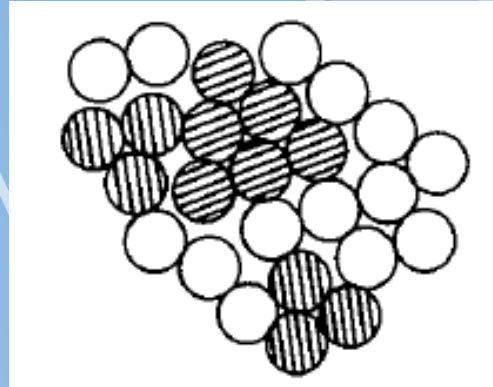
Nucleation effects (undercooling)

Undercooling can be removed by addition of grain seeds or decreased by heterogeneous nucleation.

Klastrová teorie taveniny

Představa liquidu – klastr (s těsným uspořádáním) taveniny:

Taveniny mají o cca 2-4% větší objem nežli solids. Tj. atomy se pohybují náhodně a občas mohou tvořit klastry s krystalovou strukturou blízkou solidu o poloměru r .

Počet sférických klastrů o poloměru r :

$$n_r = n_0 \exp \left(-\frac{\Delta G_r}{kT} \right)$$

n_0 ...počet atomů v soustavě.

Analogie Boltzmanova rozdělení

ΔG_r ...výpočet viz kritický nukleus

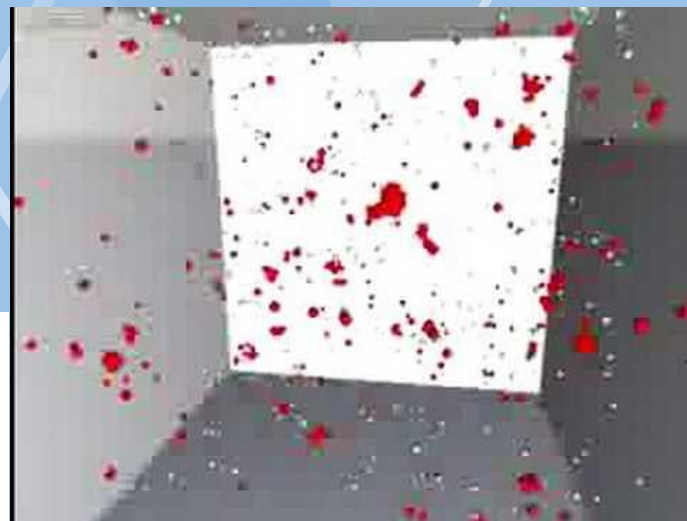
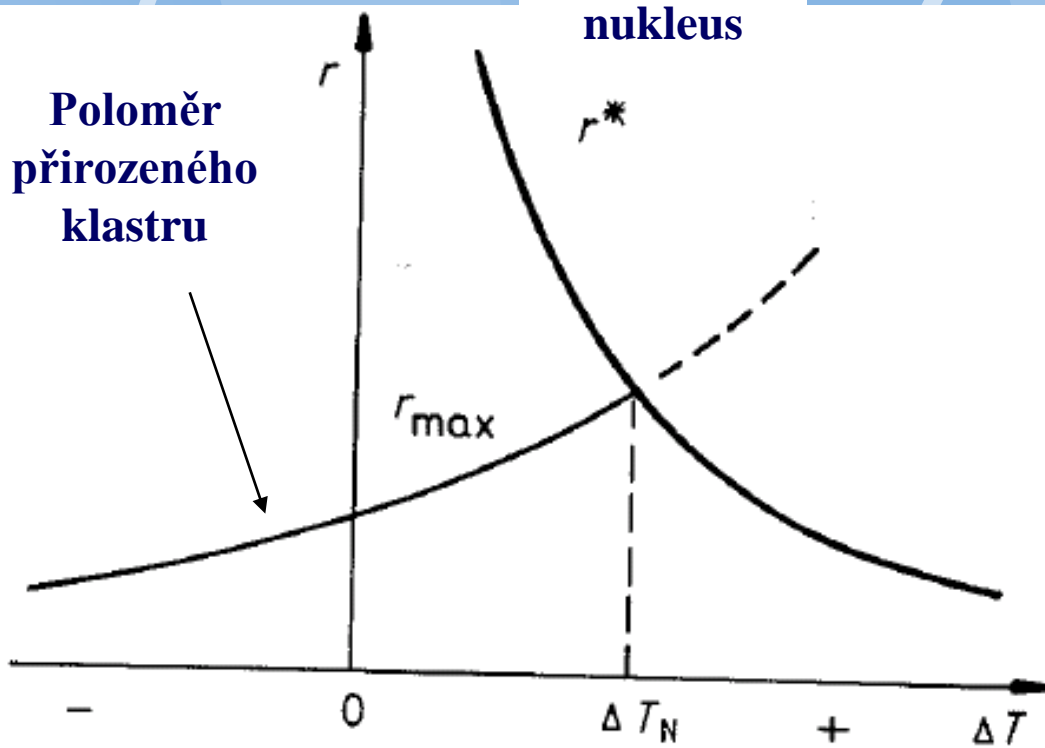
V podchlazené tavenině se vyskytují větší klastry a jejich počet roste exponenciálně s podchlazením.

(A jejich celkový počet roste přímo úměrně s velikostí roztavené soustavy)

Tj. v čistém (bez nukleačních zárodků) liquidu je dosaženo při určitém podchlazení stavu, za kterého je homogenní nukleace již samovolná a přirozená.

Přirozená homogenní nukleace

Kritický
nukleus

ΔT_N ...podchlazení pro
homogenní nukleaci.

$r_{\max}$ ...poloměr klastu který se
ještě v tavenině objevuje v
„rozumném množství“ : cca 10 cm^{-3} .

Rychlost homogenní nukleace

Počet klastrů v jednotce objemu, které dosáhly kritické velikosti:

$$C^* = C_0 \exp\left(-\frac{\Delta G_{\text{hom}}^*}{kT}\right) \text{ clusters m}^{-3}$$

C_0 ...počet atomů v jednotce objemu. Cca 10^{29} .
 ΔG_{hom}^* ...bariera pro vznik kritického zárodku.

Přídavek 1 atomu znamená úspěšná nukleace

Rychlost homogenní nukleace:

$$N_{\text{hom}} = f_0 C_0 \exp\left(-\frac{\Delta G_{\text{hom}}^*}{kT}\right) \text{ nuclei m}^{-3} \text{ s}^{-1}$$

f_0 ...komplexní funkce jenž závisí na vibrační frekvenci atomu, aktivační energii difúze a ploše povrchu kritického zárodku. Hodnota je cca 10^{11} .

K vzniku cca 1ks nukleačního centra v 1cm^3 za 1sec dojde pokud

$$\Delta G^* \sim 78 kT.$$

Dále lze odvodit pro kulový zárodek, že

$$N_{\text{hom}} = f_0 C_0 \exp\left\{-\frac{A}{(\Delta T)^2}\right\}$$

kde

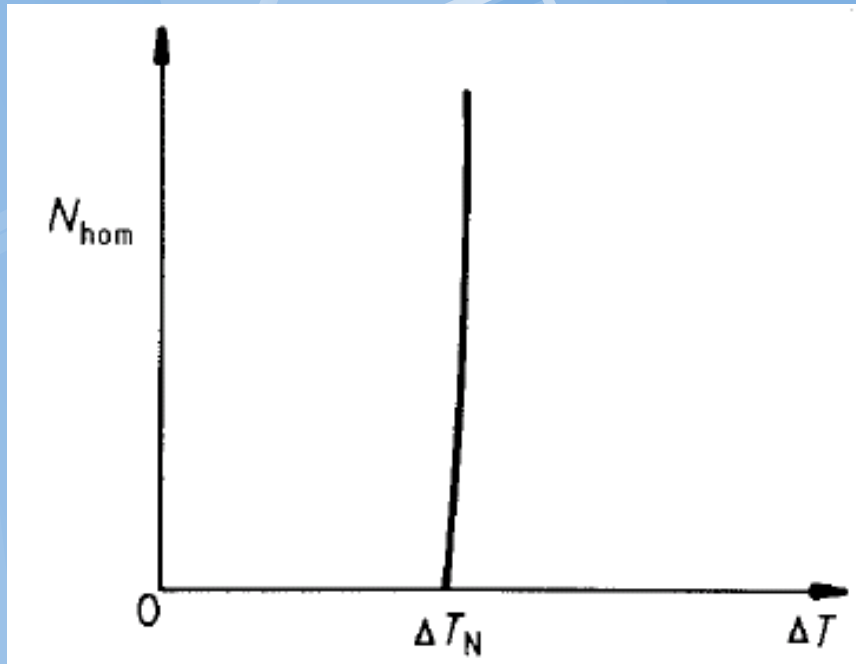
$$A = \frac{16\pi\gamma_{\text{SL}}^3 T_m^2}{3L_v^2 kT}$$

Graf je velmi strmá f-ce viz dále:

Homogenní nukleaci lze přeskóčit extrémně rychlým ochlazením za vzniku např. kovových skel.

Košice září 2012

Nukleační rychlost

Po dosažení ΔT_N dochází k extra vysoké rychlosti nukleace.

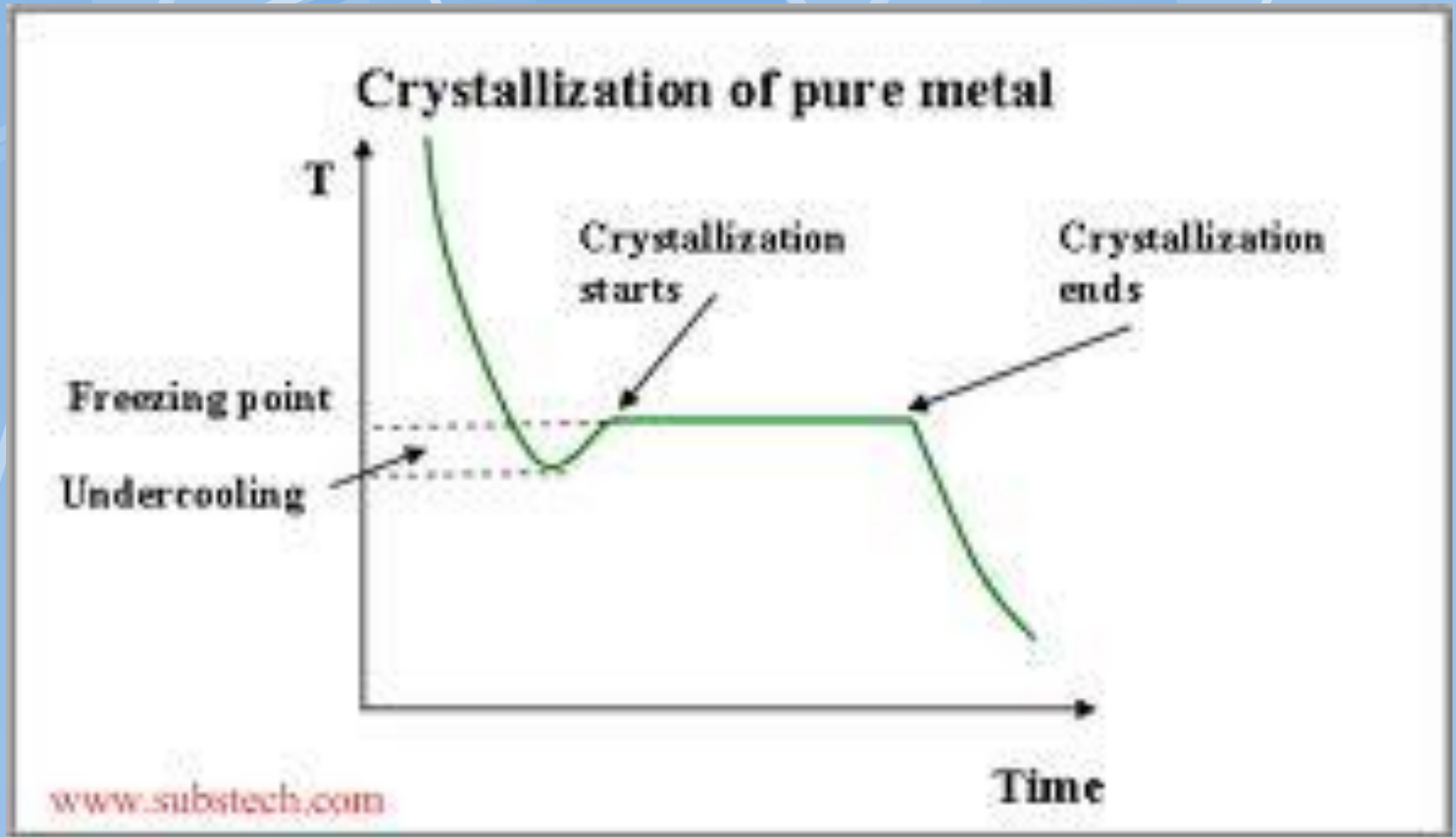
Experimentální výsledky pro čisté kovy:

$$\Delta T_N = \sim 0.2 T_m$$

T_m cca 200stC

Homogenní nukleace je velmi řídký případ v praxi. Častěji pozorujeme nukleaci heterogenní.

Nukleace a termická analýza (křivky chladnutí)

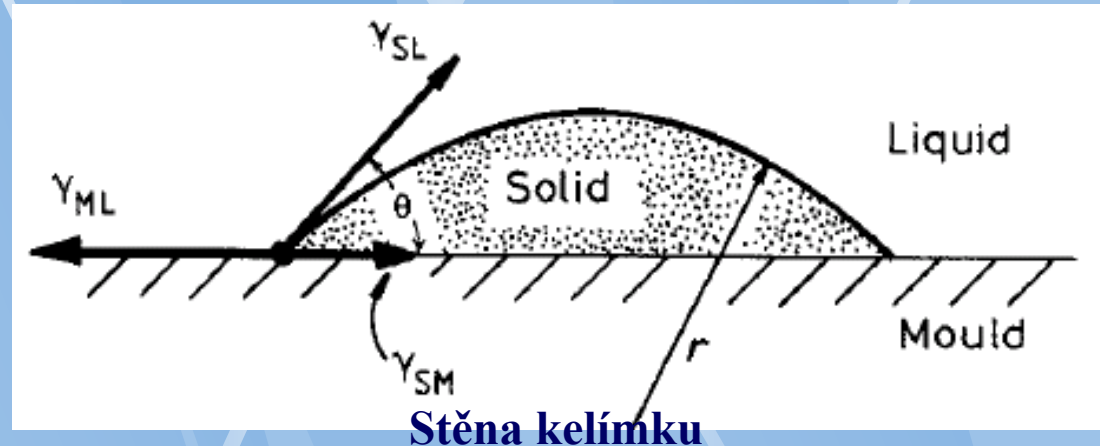

Heterogenní nukleace

Princip: snížení povrchového členu:

Stačí podchlazení cca do 1stC

Pro daný objem solidu je celkový povrchový příspěvek minimální pokud má zárodek tvar vrchlíku koule s úhlem Θ . Kde platí podmínka rovnováhy sil:

$$\gamma_{ML} = \gamma_{SM} + \gamma_{SL} \cos \theta$$

nebo-li

$$\cos \theta = (\gamma_{ML} - \gamma_{SM}) / \gamma_{SL}$$

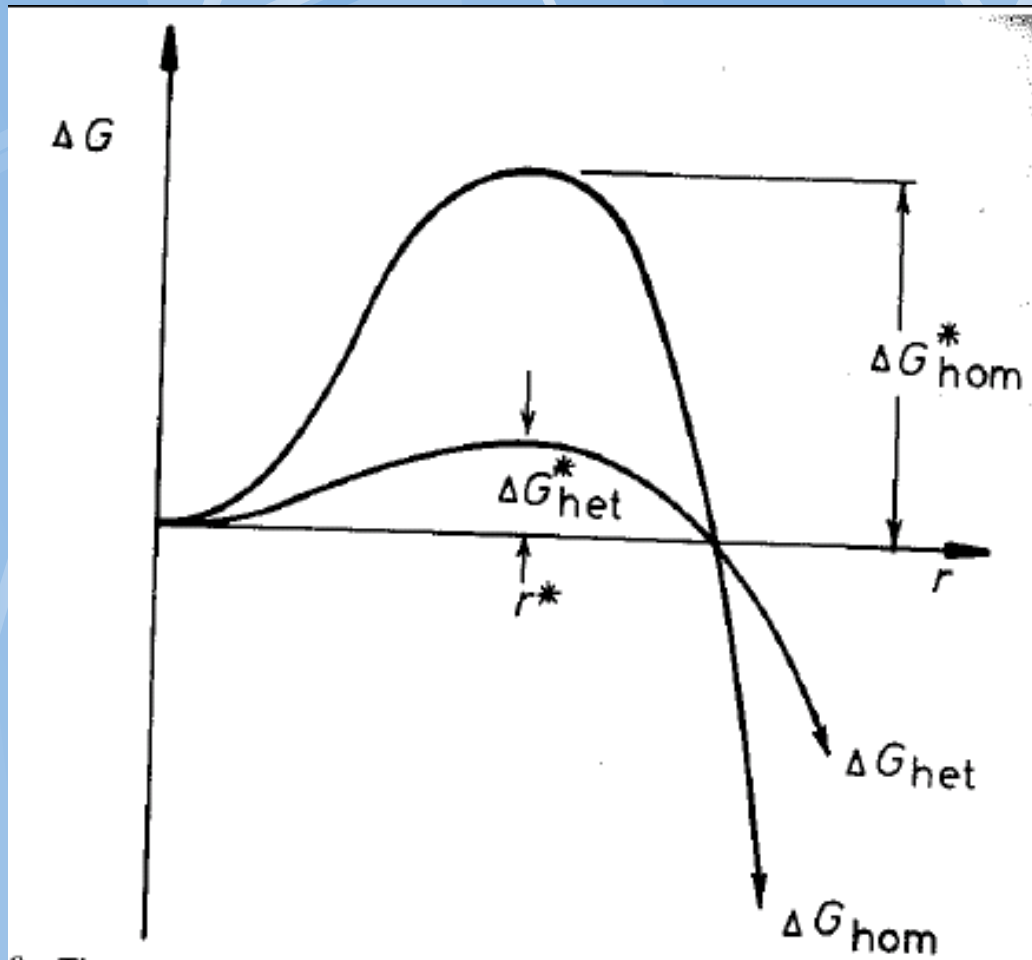
Pro G energii zárodku platí:

$$\Delta G_{het} = -V_S \Delta G_v + A_{SL} \gamma_{SL} + A_{SM} \gamma_{SM} - A_{SM} \gamma_{ML} = \left\{ -\frac{4}{3} \pi r^3 \Delta G_v + 4 \pi r^2 \gamma_{SL} \right\} S(\theta)$$

kde $S(\theta) = (2 + \cos \theta)(1 - \cos \theta)^2 / 4$

....je tvarový faktor

Parametry nukleační bariery při heterogenní nukleaci

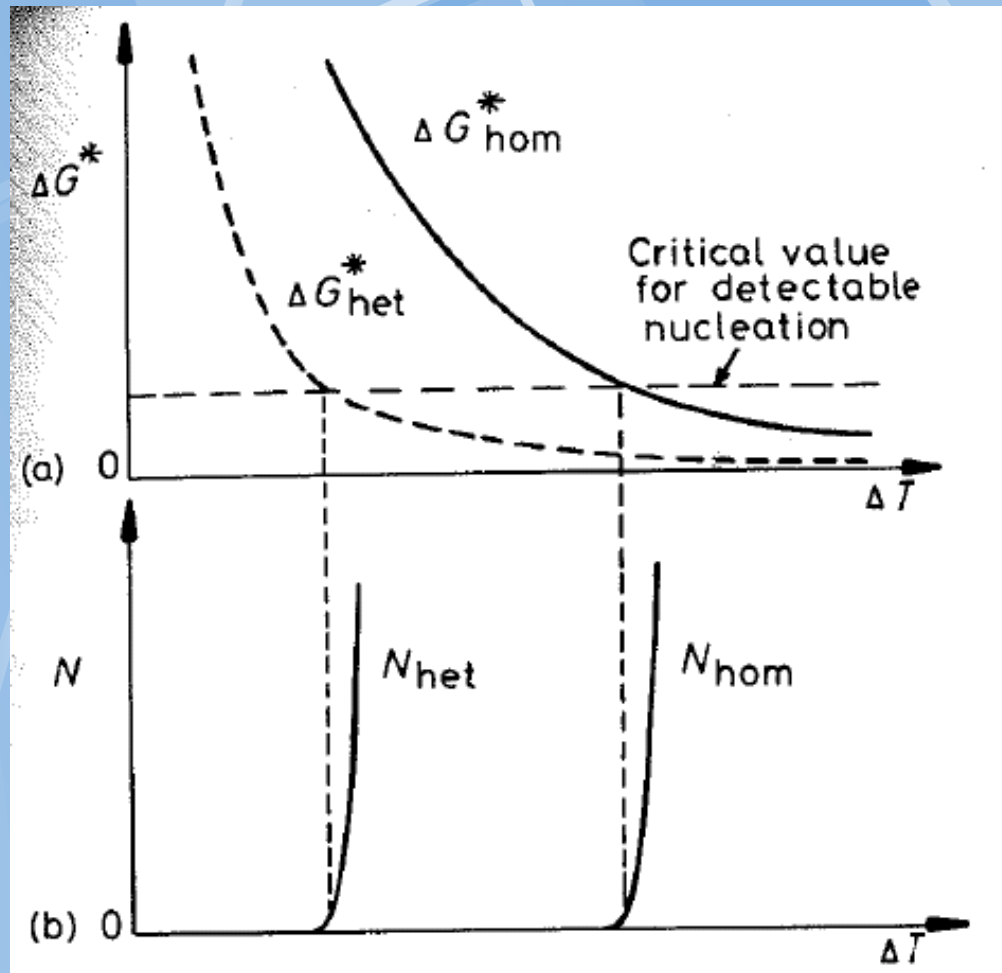
$$\Delta G^* = \frac{16\pi\gamma_{\text{SL}}^3}{3\Delta G_{\text{v}}^2} \cdot S(\theta)$$

$$r^* = \frac{2\gamma_{\text{SL}}}{\Delta G_{\text{v}}}$$

**Srovnání s
homogenní
nukleací**

$$\Delta G_{\text{het}}^* = S(\theta)\Delta G_{\text{hom}}^*$$

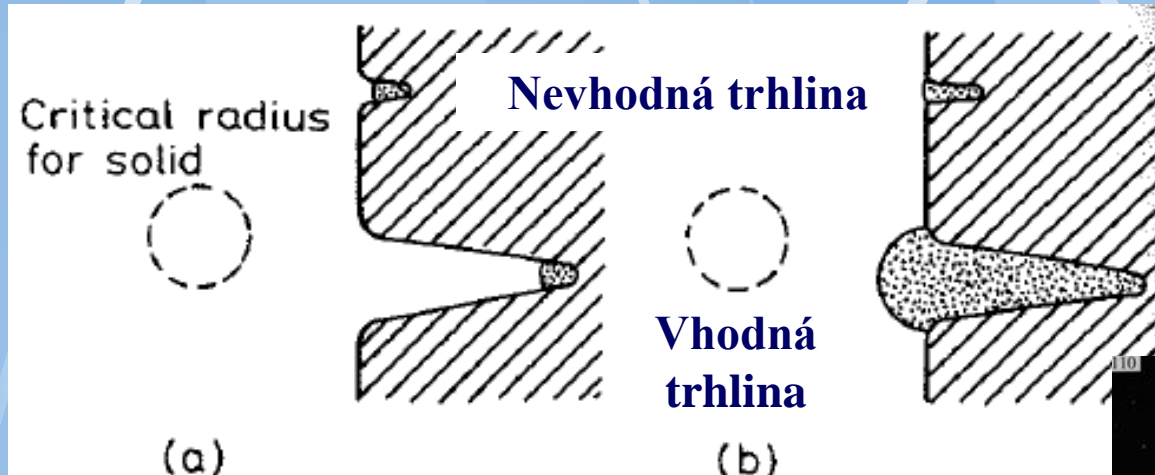
Vliv podchlazení na nukl. Bariery a rychlost nukleace

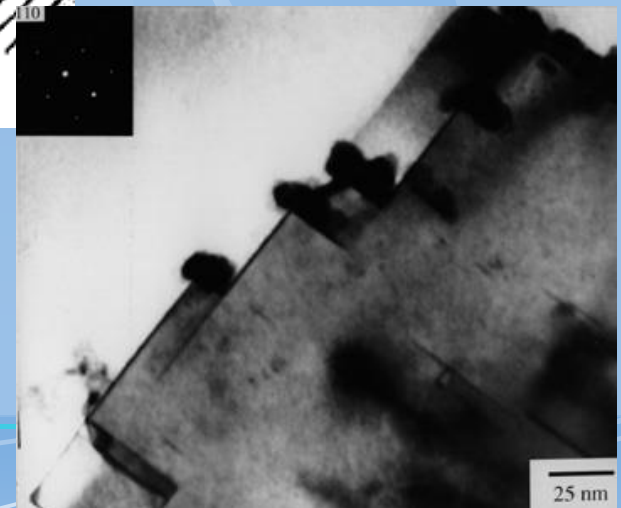
**Heterogenní nukleace
nepotřebuje tak vysoké
podchlazení.**

Nukleace na neplanárním povrchu

Usnadnění růstu zárodků v trhlinách, kde je dodržen nadkritický poloměr již v raném stádiu.

inoculant

Košice září 2012

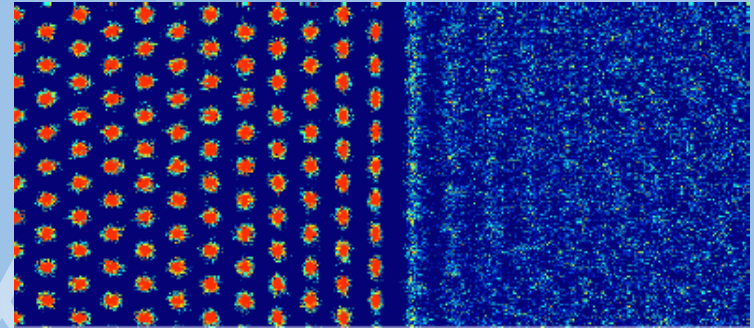
Nukleace tání

Solid → liquid

Vždy platí:

$$\gamma_{SL} + \gamma_{LV} < \gamma_{SV}$$

$$\theta = 0$$

Proto není třeba překonávat energetickou bariéru. T_m je proto reprodukovatelná a není poznamenána náhodnými tepelněaktivovavými ději (viz metodika DTA a DSC).

Tání je řízeno jen přísunem tepla (viz termická analýza).

Růst čisté tuhé fáze

Solid/liquid interface

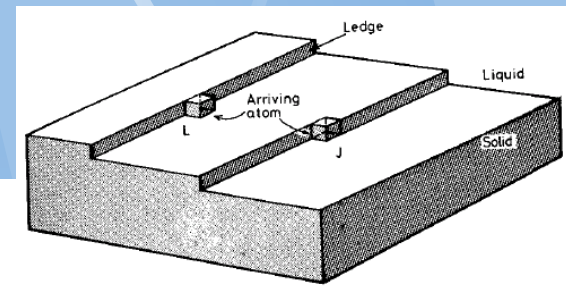
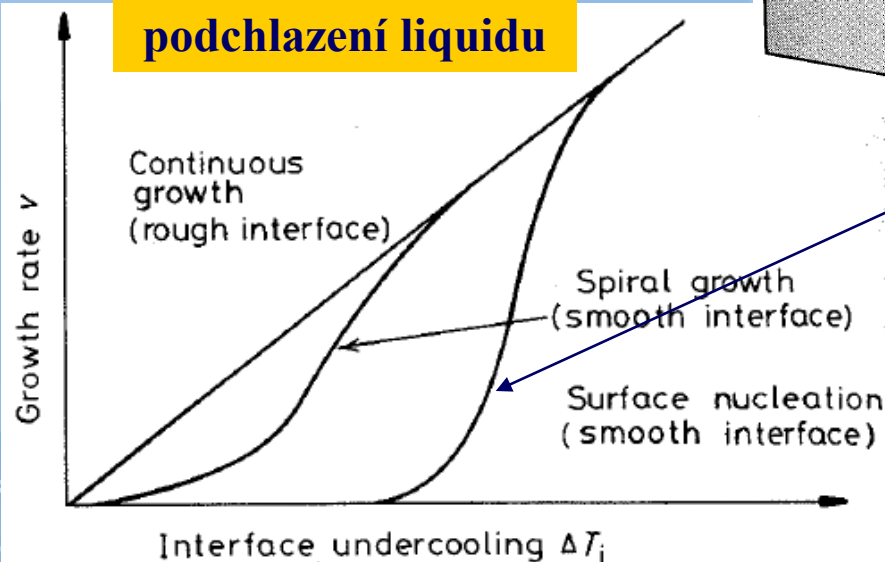
Hrubé
(rough)

Rovinné
(sharply
defined)

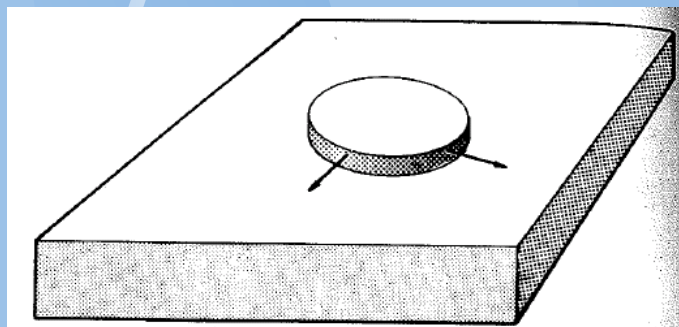
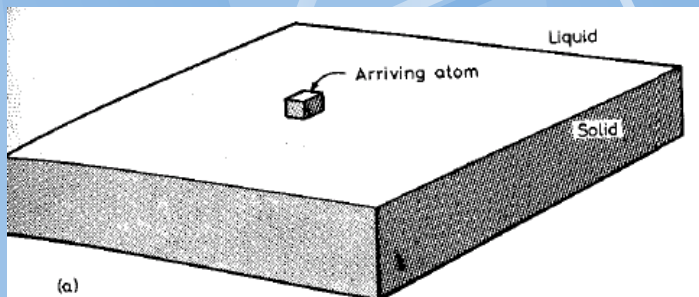
Růst řízen difúzí
(Diffusion grow)

Růst řízen rychlostí
ukládání rovin
(Lateral grow)

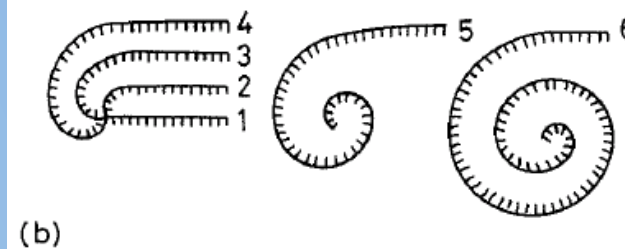
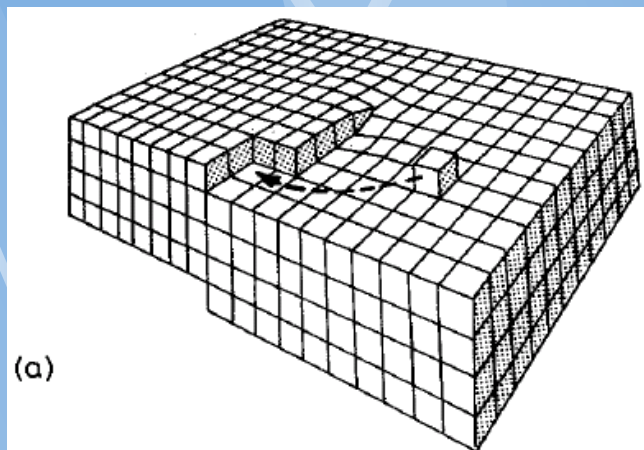
Závislost rychlosti
růstu v na
podchlazení liquidu

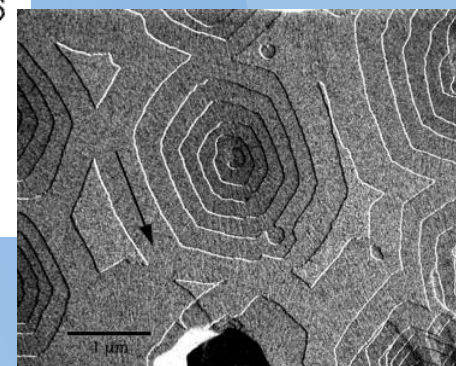
Ukládání rovin

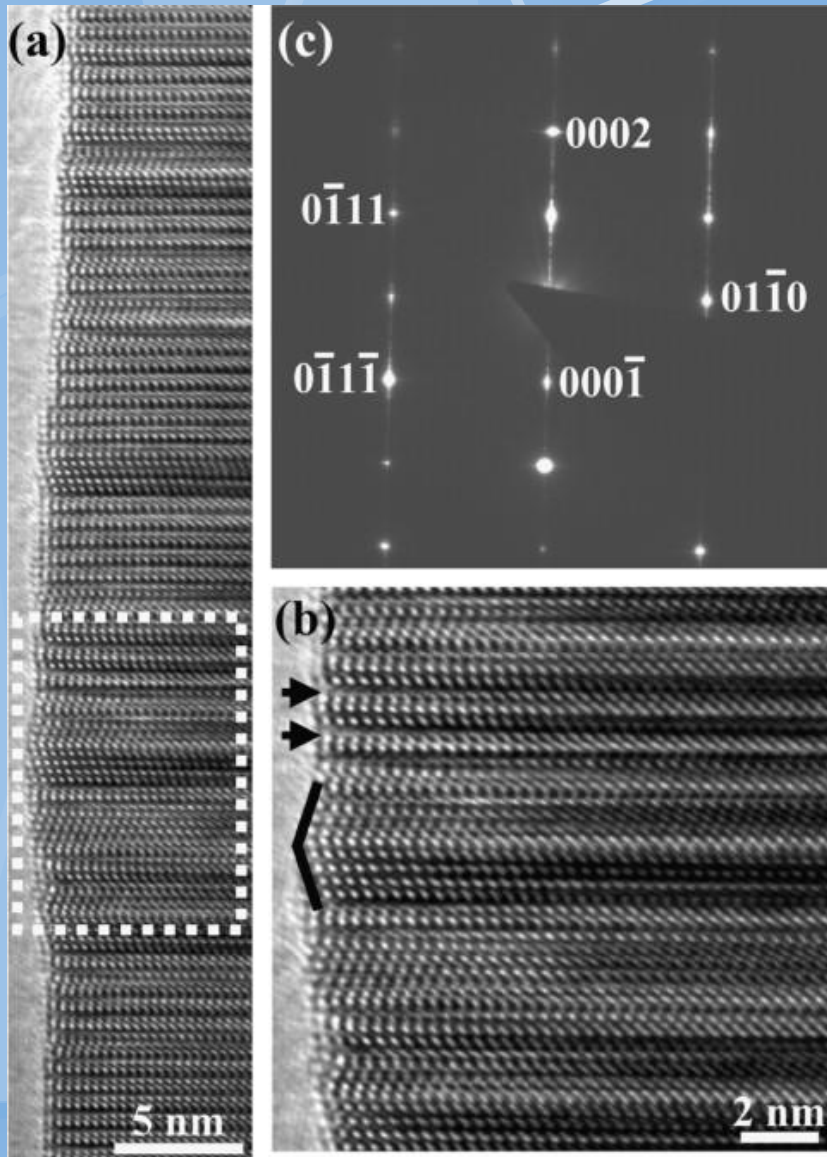
Laterální růst

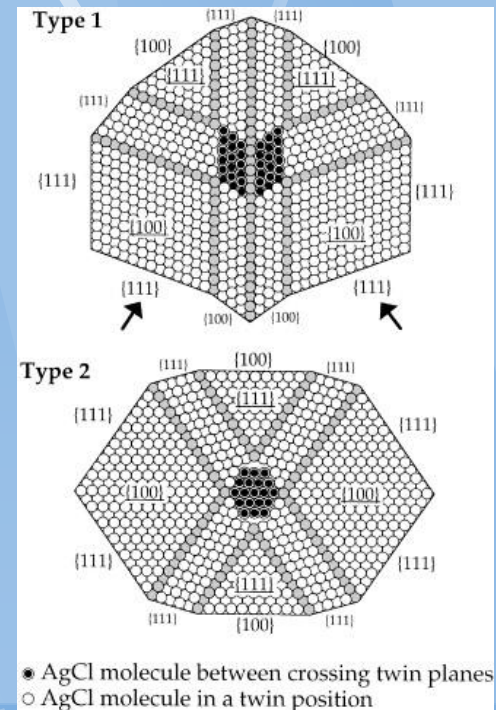
Spirální růst

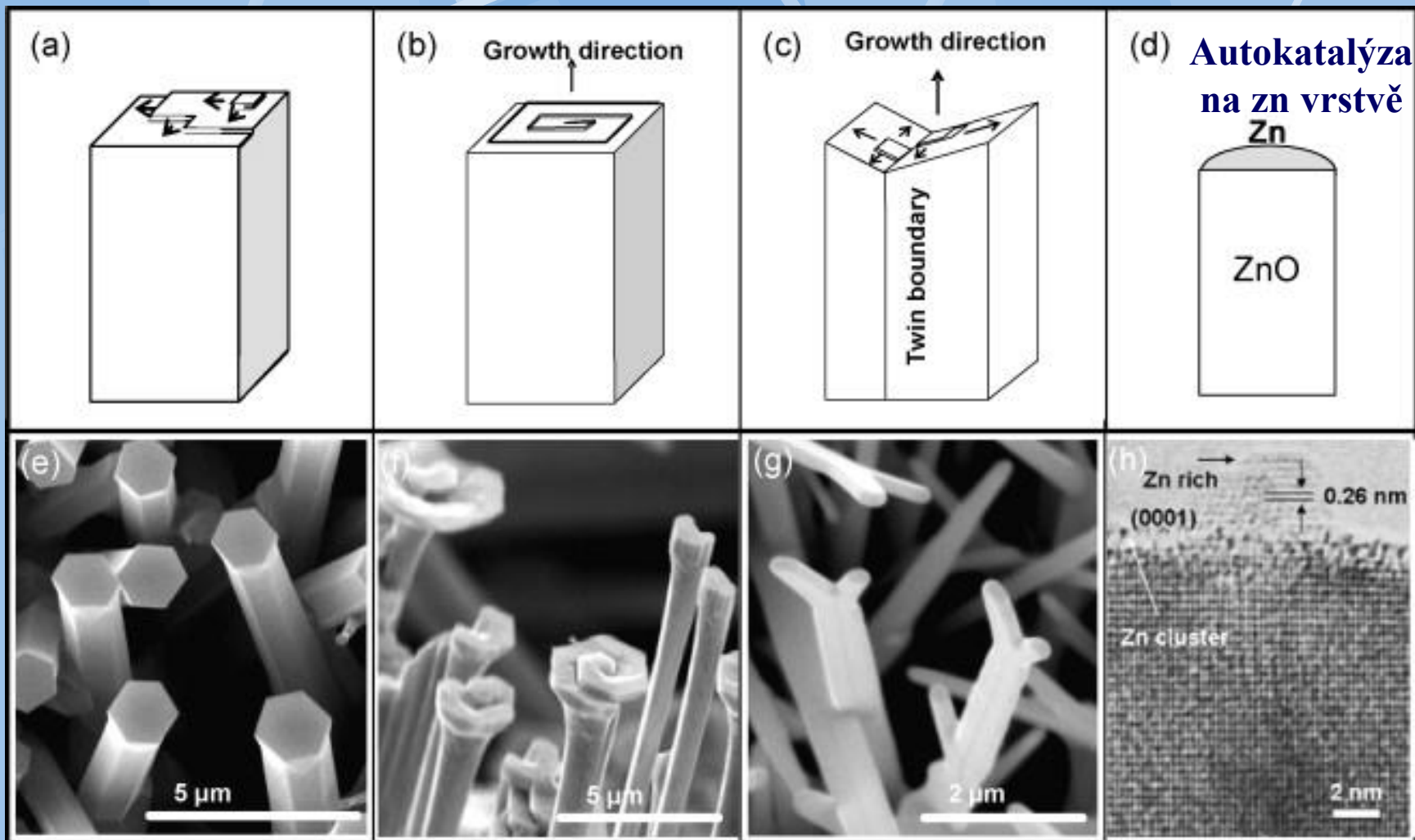
Podpora růstu na dvojčatech

Dvojčata usnadňují růst krystalu
(atomy se usazují na spoji dvojčat
a pak rostou do obou stran.

Mikroskopie růstu nanovláken ZnO

Tepelný tok a stabilita rozhraní s/l

Odvod tepla solidem

Tepelný tok určuje rychlost tuhnutí v po-nukleačním stádiu.

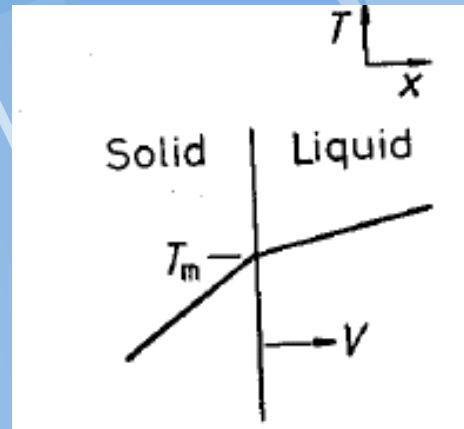
Teplotní bilance na rozhraní:

$$K_S T'_S = K_L T'_L + v L_v$$

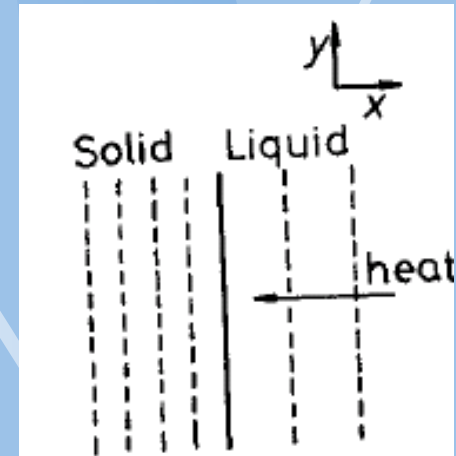
kde T' is (dT/dx) K Je tepelná vodivost

Rozhraní roste velmi vyrovnaně podle isotherm.

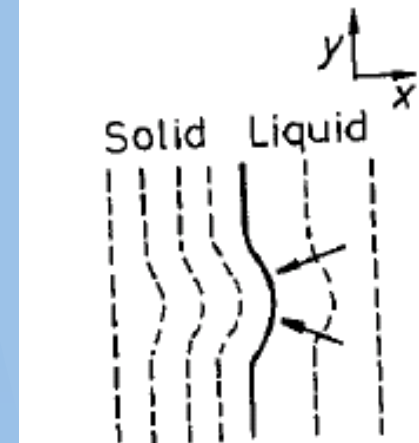
Případná nerovnost rozhraní je zahlazena působením tepelného toku.

Průběh teploty

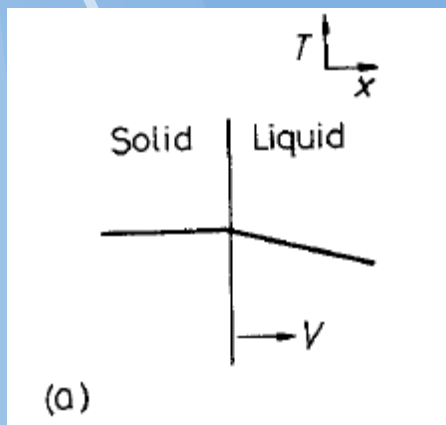
(b)

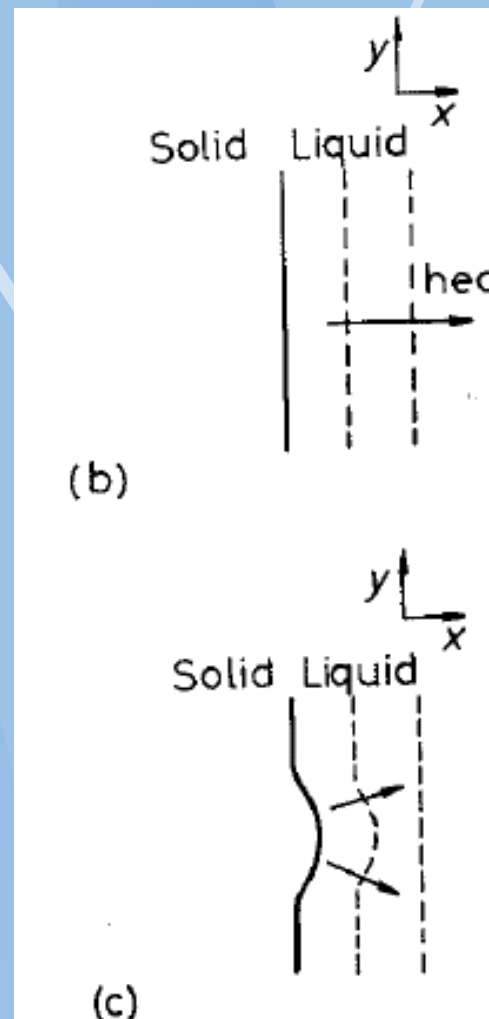
(c)

Tepelný tok a stabilita rozhraní s/l

**Podchlazení
taveniny, odvod
tepla liquidem**

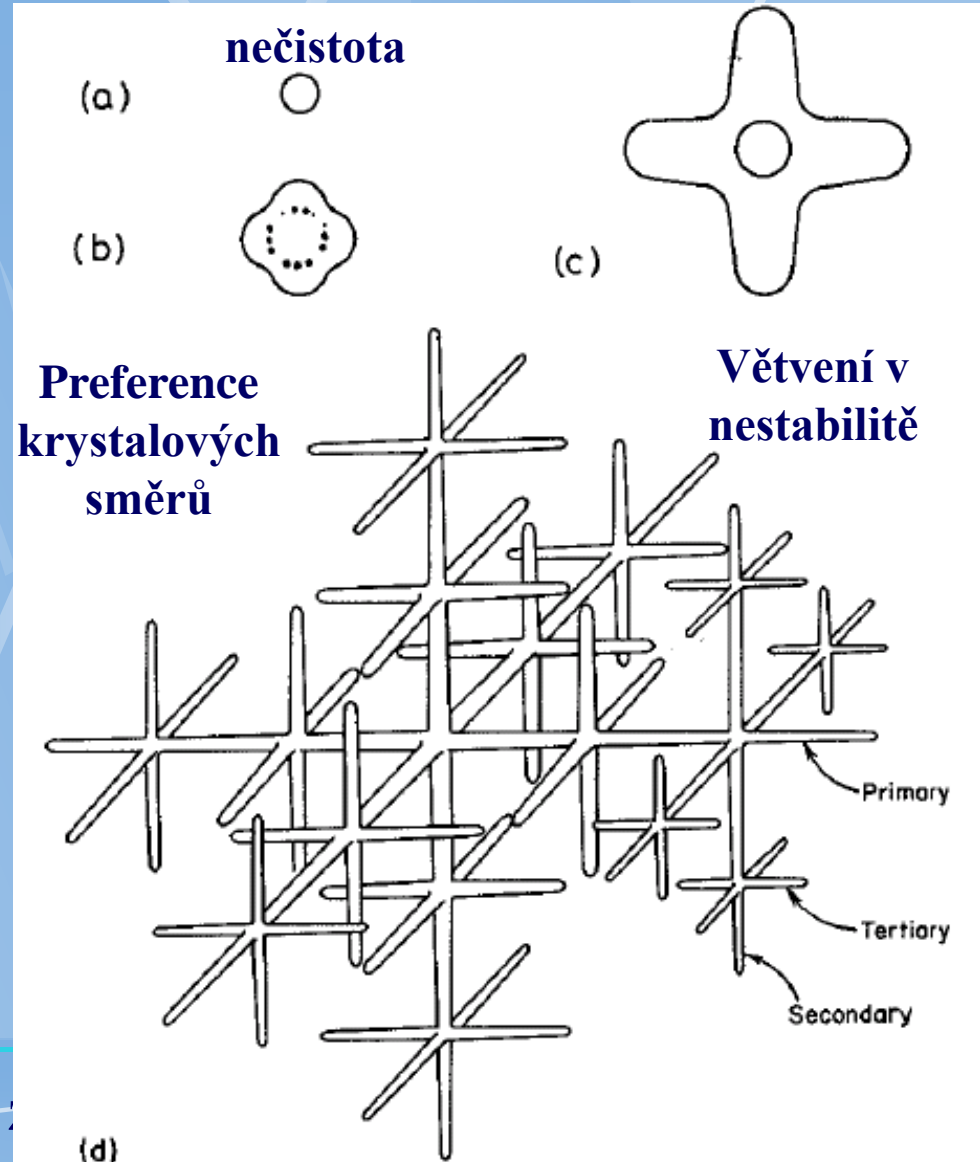
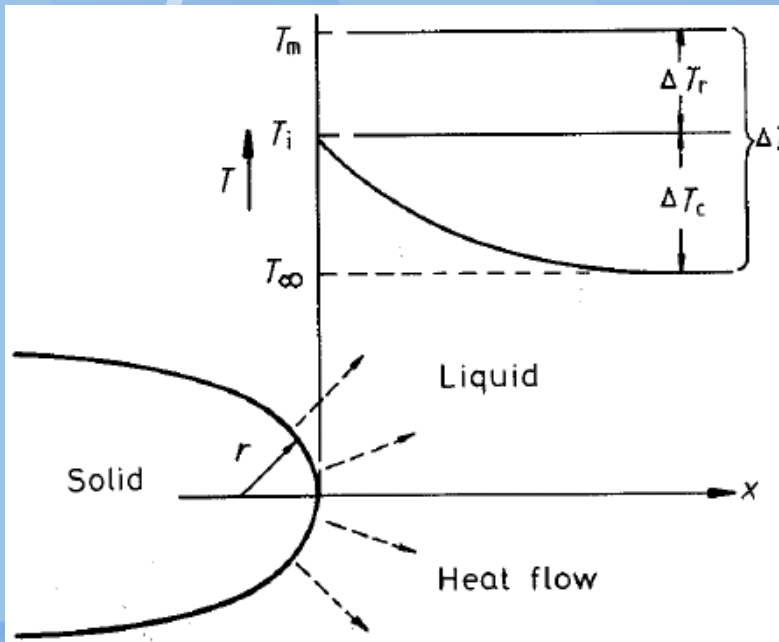
**Rozhraní je náchylné k
nerovnostem.**

Vznik termálních dentritů čistých kovů

Podchlazení taveniny, málo nukleačních center. Mezi větvemi není podchlazení tak velké protože tam přechází latentní teplo.

Teplotní profil na čele dentritu.

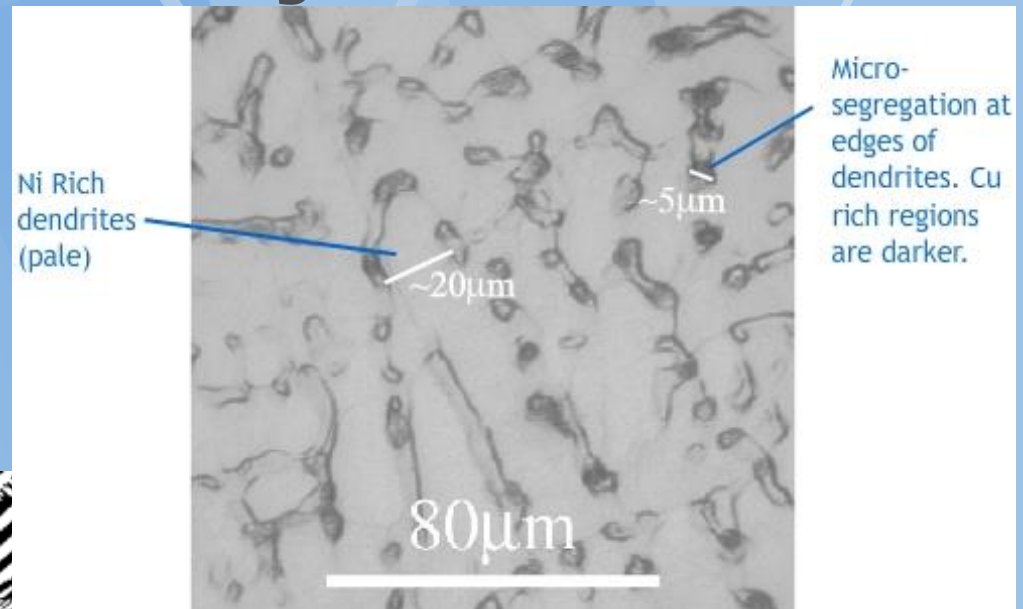

Dentrity

Na výbrusech čistých kovů dentrity nejsou bvykle vidět.

antimon

(b)

Figure 2. Dendrite calculated with a 1200 x 1200 point grid, where the dendrite started to grow from a seed at the top left-hand corner toward the bottom right-hand corner of the box. Solidification time was 6.26×10^{-7} s.

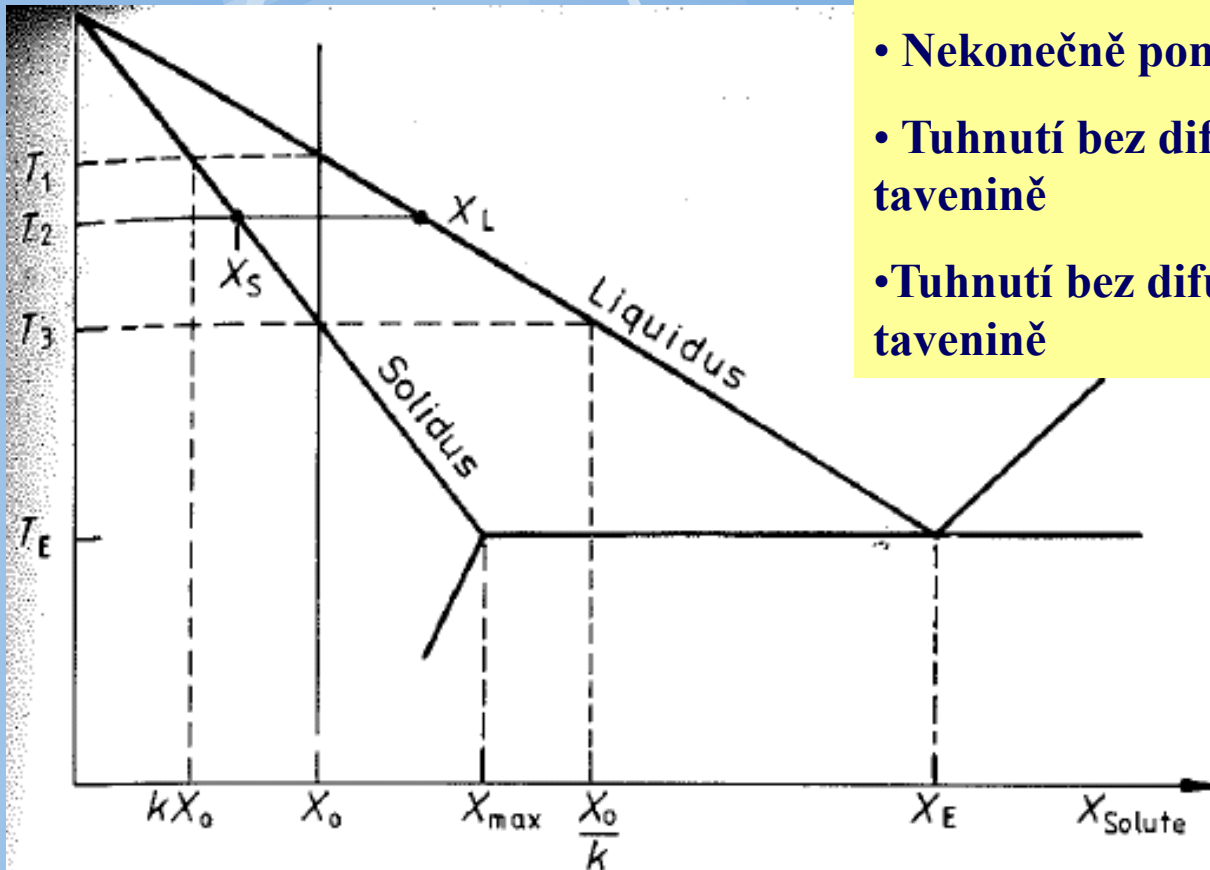
Krystalizace slitin

Za vedeme rozdělovací koeficient, který je konstantní pro celou 2 fázovou oblast

$$k = \frac{X_S}{X_L}$$

Možnosti:

- Nekonečně pomalá (rovnovážná) krystalizace
- Tuhnutí bez difúze v tuhé fázi ale dokonalé v tavenině
- Tuhnutí bez difúze v tuhé fázi a difúze i v tavenině

Hypotetický binární diagram s konstantním rozdělovacím koeficientem

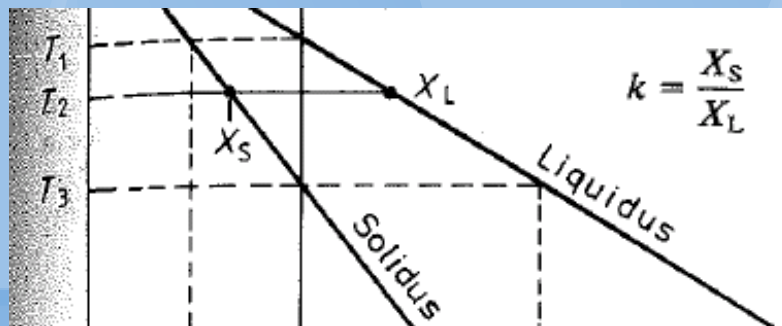
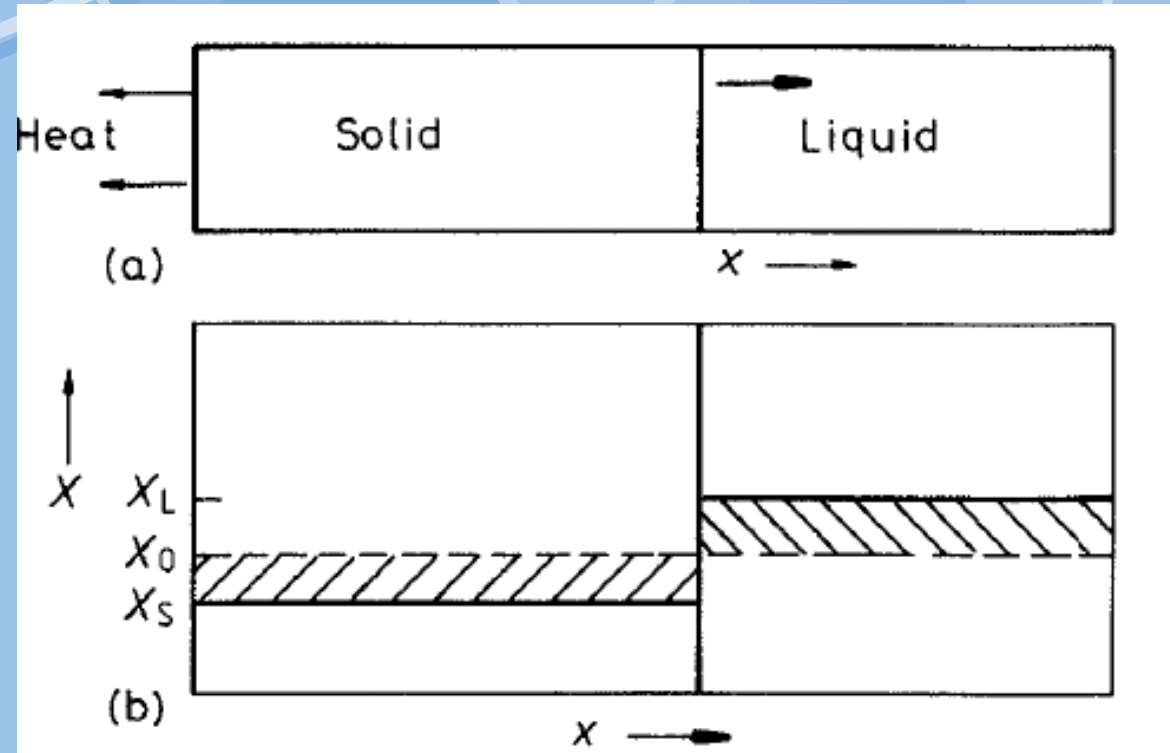
Košice září 2012

25

Rovnovážná jednorozměrná krystalizace

1D tyč s
chlazením
konce:

Rychlost pohybu
rozhraní je řízena
odvodem tepla a
latentním teplem
tuhnutí.

První podíl tuhé fáze má složení:

$$kX_0$$

Dále platí pákové pravidlo (šrafované plochy jsou vždy shodné)

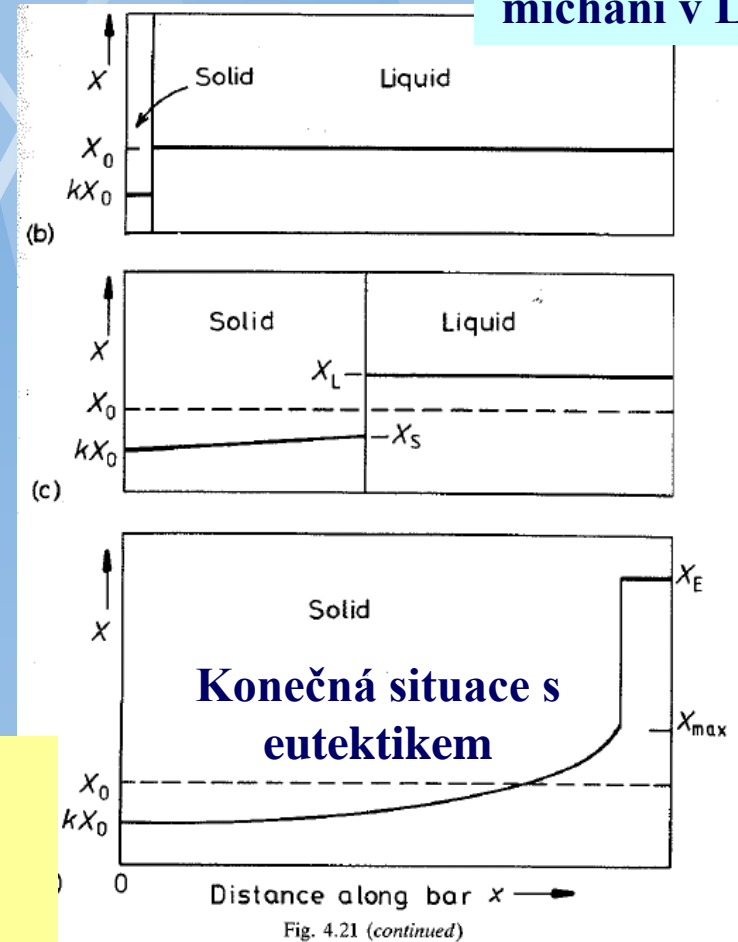
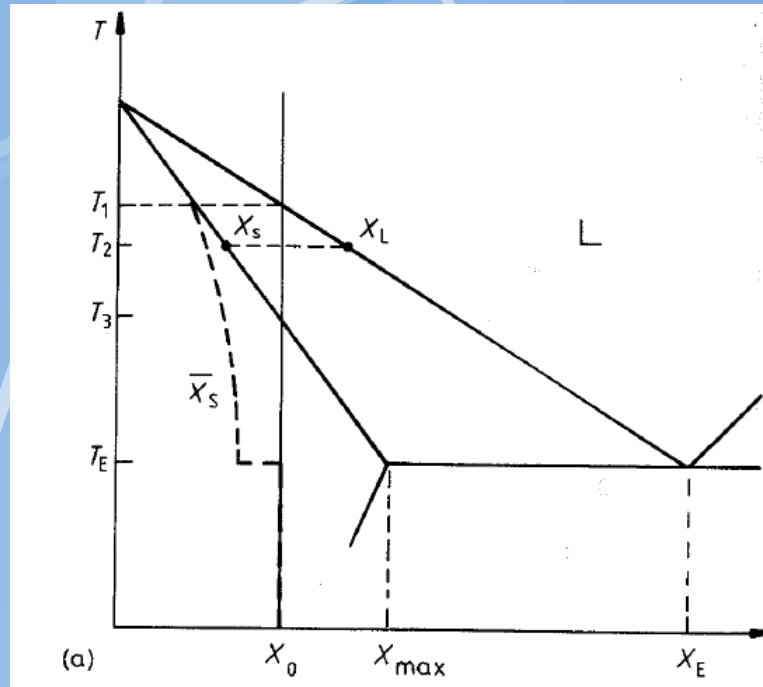
Na konci má kapalná fáze složení:

$$X_0/k$$

Košice : Složení koexistujících fází vždy v souladu s FD.

Bez difúze v solidu – s dokonalým míšením liquidu

Dokonalé
míchání v Liq.

První podíl tuhé fáze má složení: kX_0 .

Dále platí pouze lokální fázová rovnováha (vznikají vrstvičky solidu se složením dle FD). Průměrné složení $\bar{X}_S$ je mimo křivku S.

Dále platí pákové pravidlo s $\bar{X}_S$

Na konci má kapalná fáze složení limitní – eutektické.

Je to tzv. Scheil –
Gulliverova aproximace

Nerovnovážné pákové pravidlo (Scheil)

Při zanedbání molárního objemu platí bilance:

Co se dostalo do S = tomu co ubylo v L

$$(X_L - X_S)df_S = (1 - f_S)dX_L$$

f_S ... objemová frakce solidu

Použijeme okrajovou podmínku, že na začátku platí:

$$X_S = kX_0$$

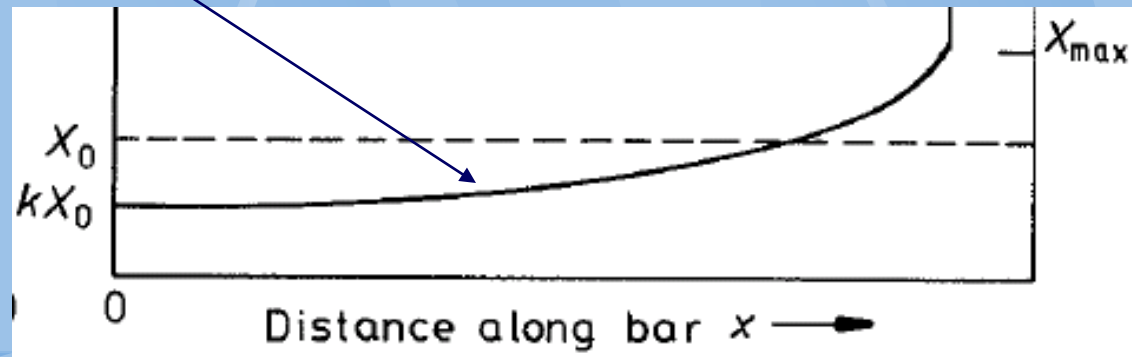
$$f_S = 0$$

Získáme řešení:

$$X_S = kX_0(1 - f_S)^{(k-1)}$$

$$X_L = X_0 f_L^{(k-1)}$$

Tj:

Bez difúze v solidu – difúzní míšení v liquidu

Počáteční krystalizace

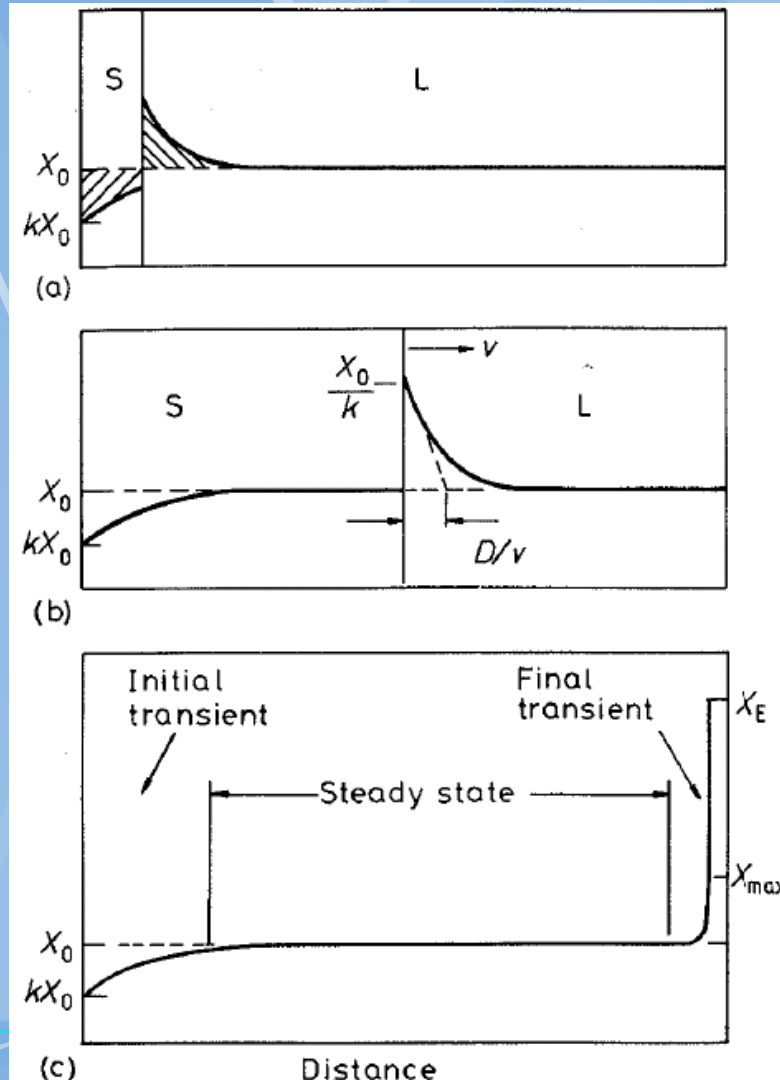
Stacionární stav

Finální dokrystalizace

Rovnice konečného profilu:

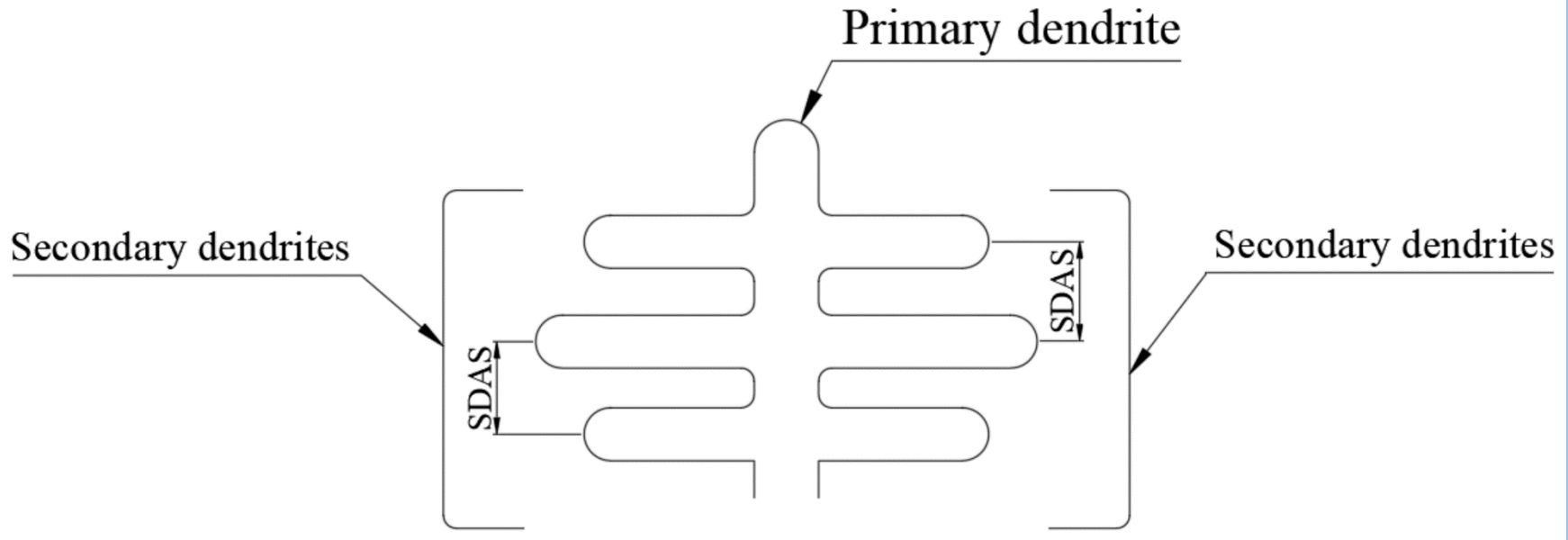
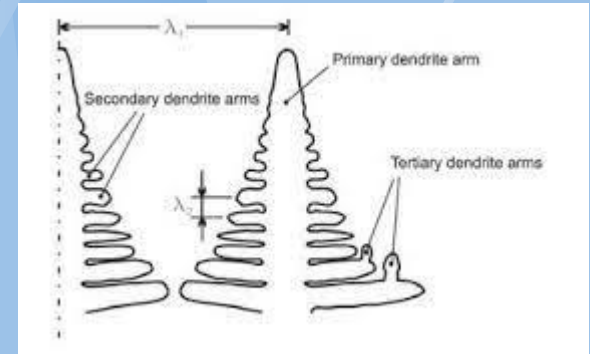
$$X_L = X_0 \left\{ 1 + \frac{1-k}{k} \exp \left[-\frac{x}{(D/v)} \right] \right\}$$

Bez nuceného
(např.
konvexního)
míchání v L

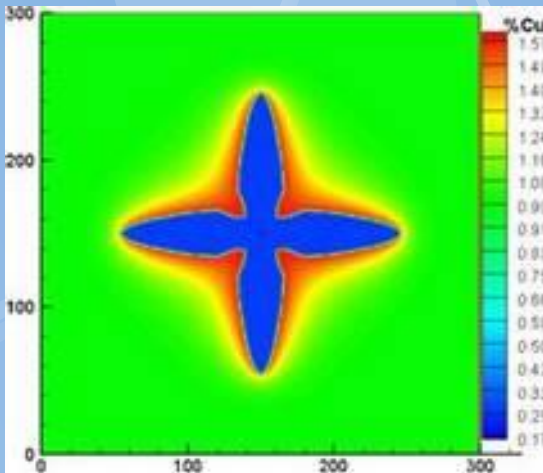
Viz
Zonální
čištění

Dendrite morphology

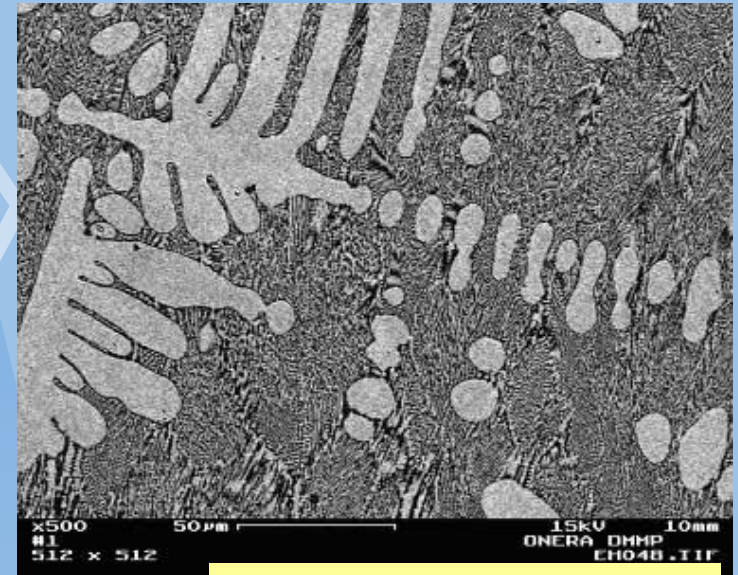

Pokud λ klesne pod kritickou mez dochází ke vzniku celulární fronty

Dentrity v slitinách

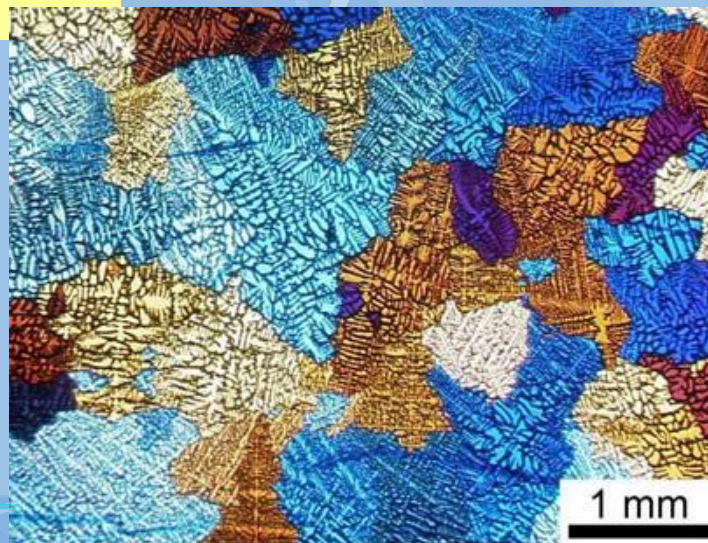

**Přerozdělení prvků v
binární slitině Cu-Ni
(simulace)**

**Na výbrusech slitin
(Si-Nb) jsou řezy
dentrity téměř vždy
vidět.**

**As-část Al slitina s
různě
orientovanými
dentrity:**

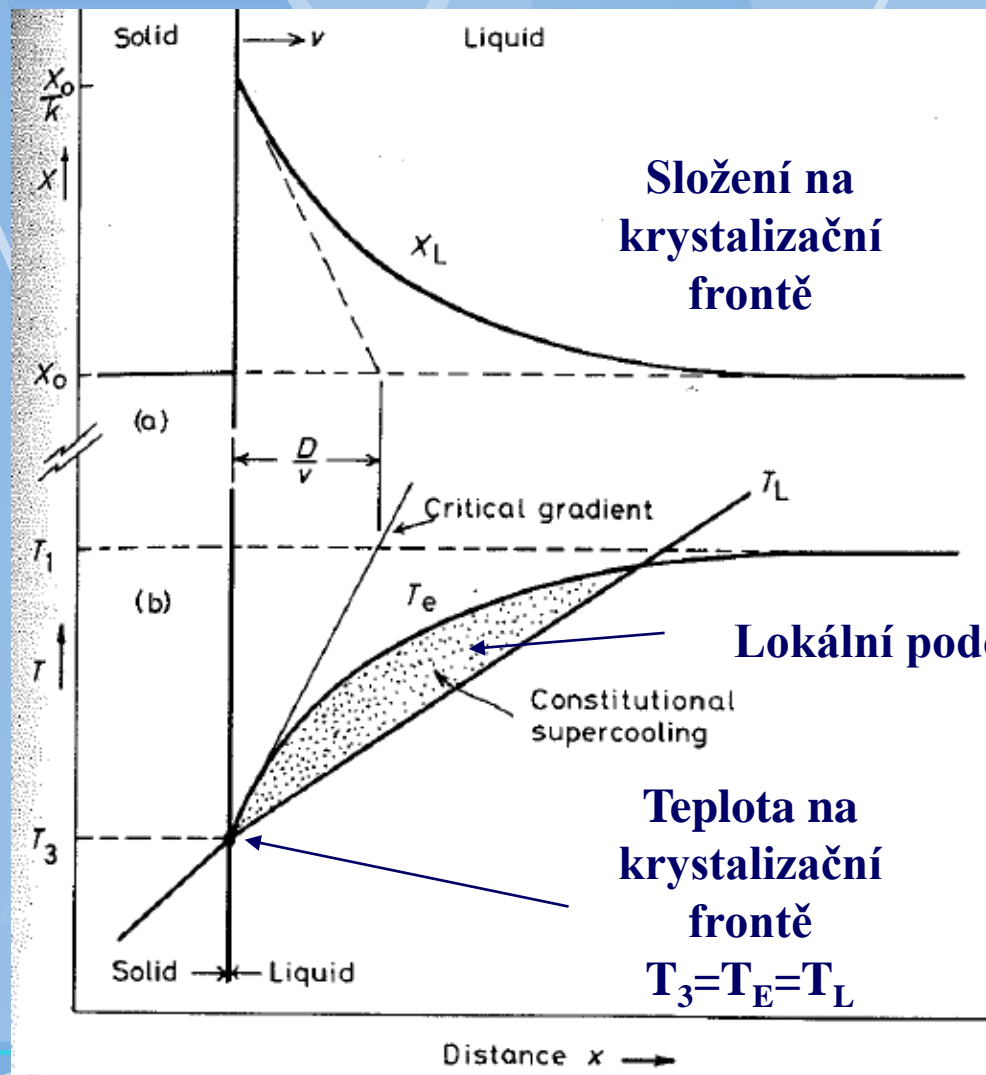
Košice září 2012

Celulární a dentritické tuhnutí

Stacionární
krystalizace:

Nutno uvážit teplotní pole
ale i tvz. konstituční
přechlazení.

Konstituční podchlazení
vzniká protože teplota
taveniny je nižší nežli je
rovnovážná eutektická
teplota slitiny o složení v
daném místě „hrot
dentritu odsává teplo“.

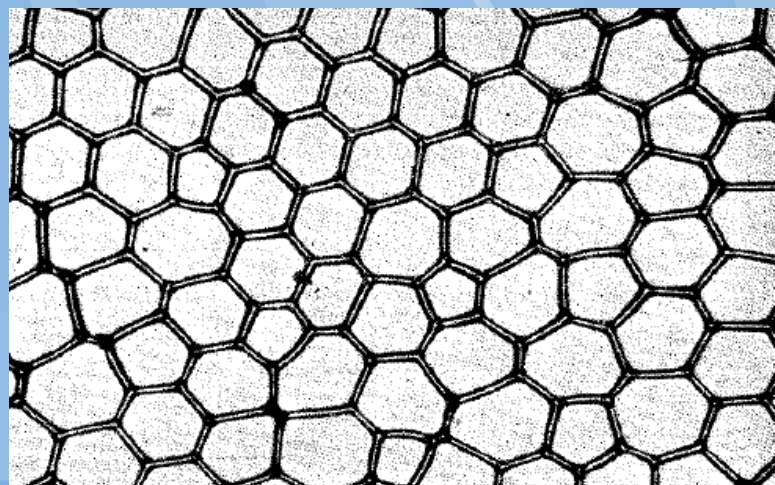
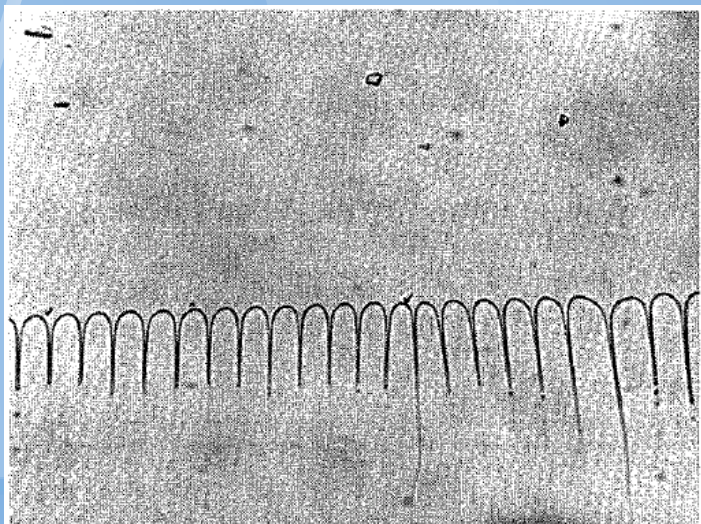
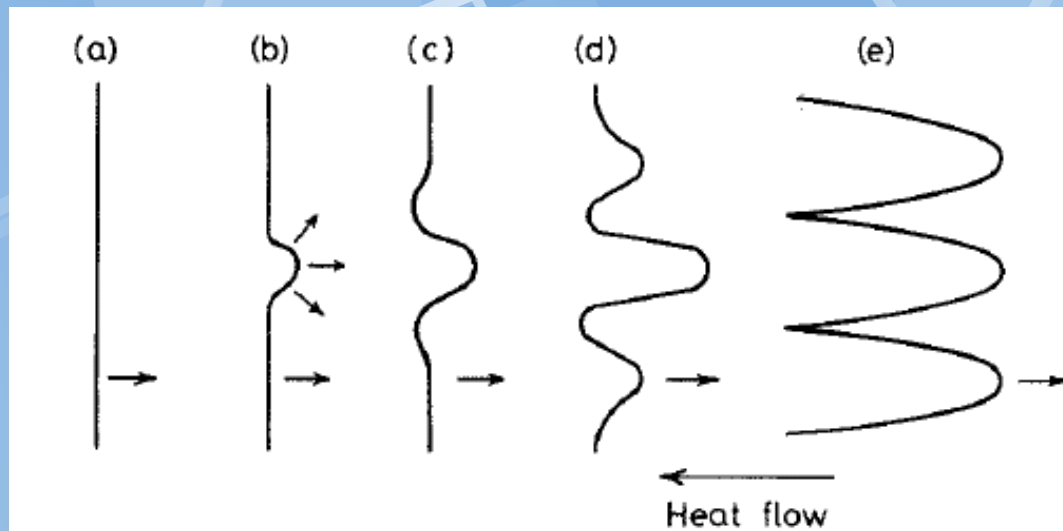

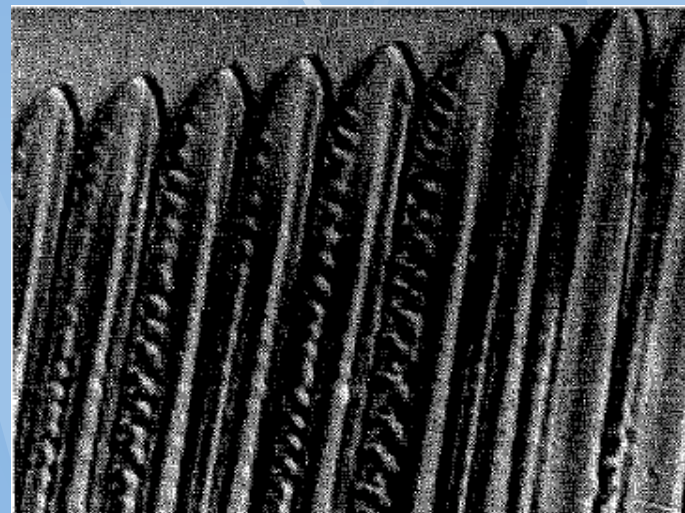
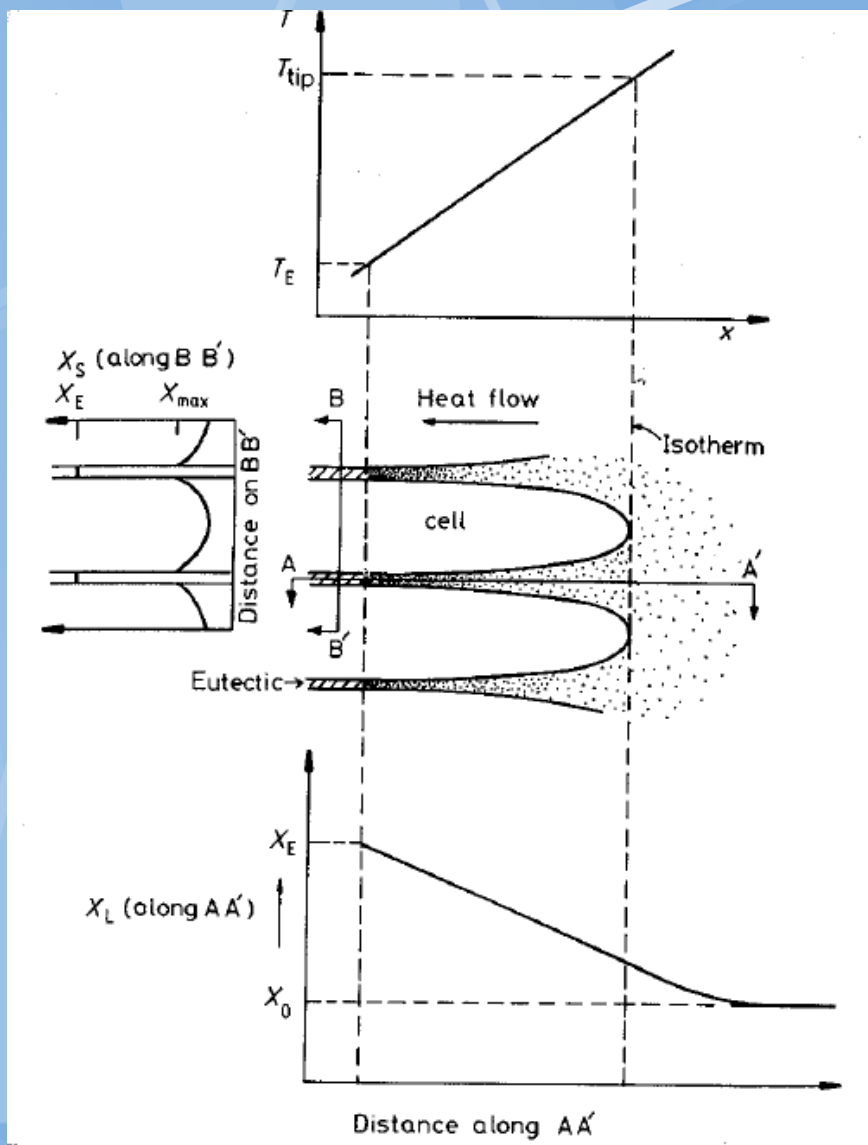
Složení na
krystalizační
frontě

Lokální podchlazení

Teplota na
krystalizační
frontě
 $T_3 = T_E = T_L$

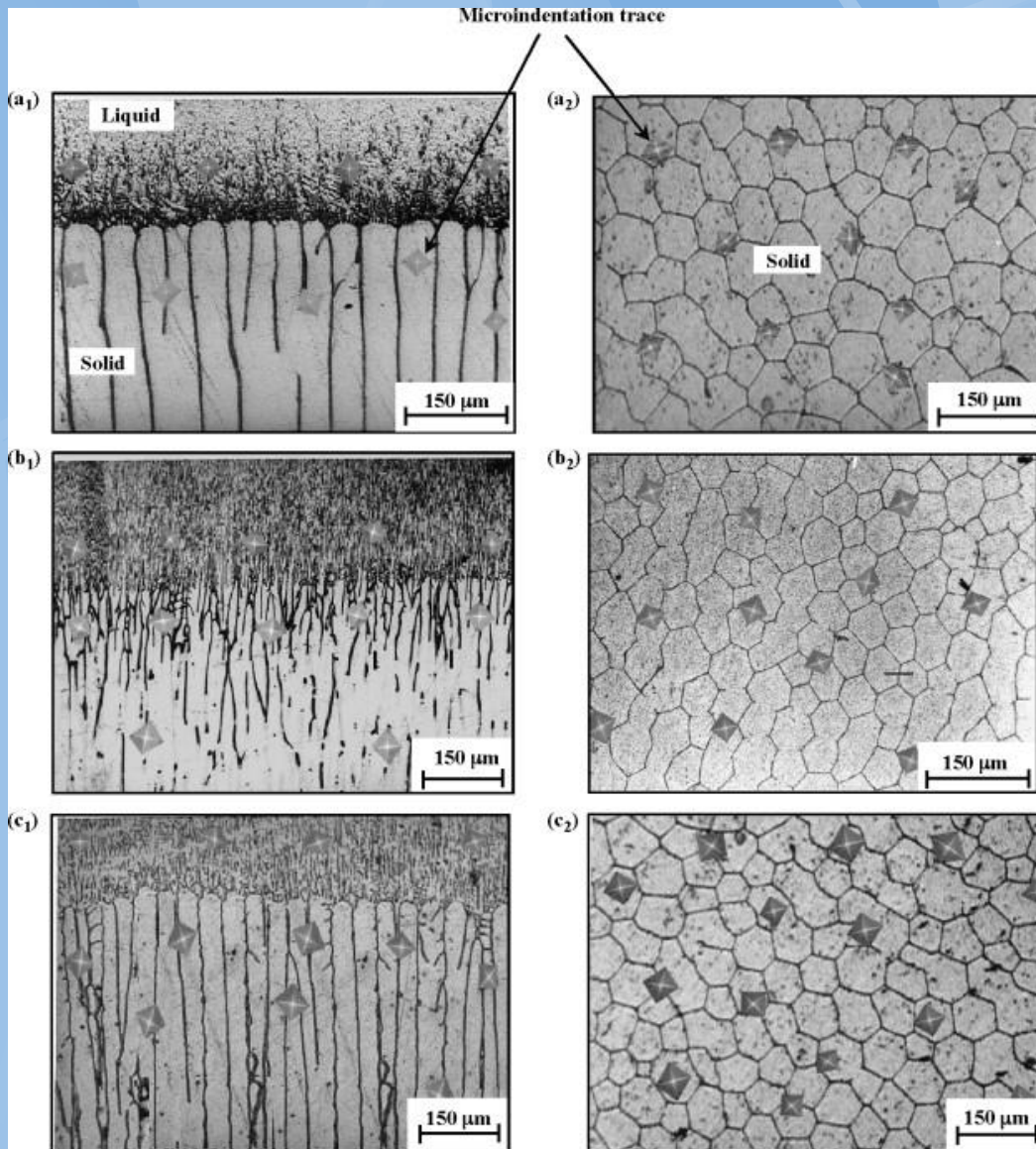
Celulární krystalizační fronta

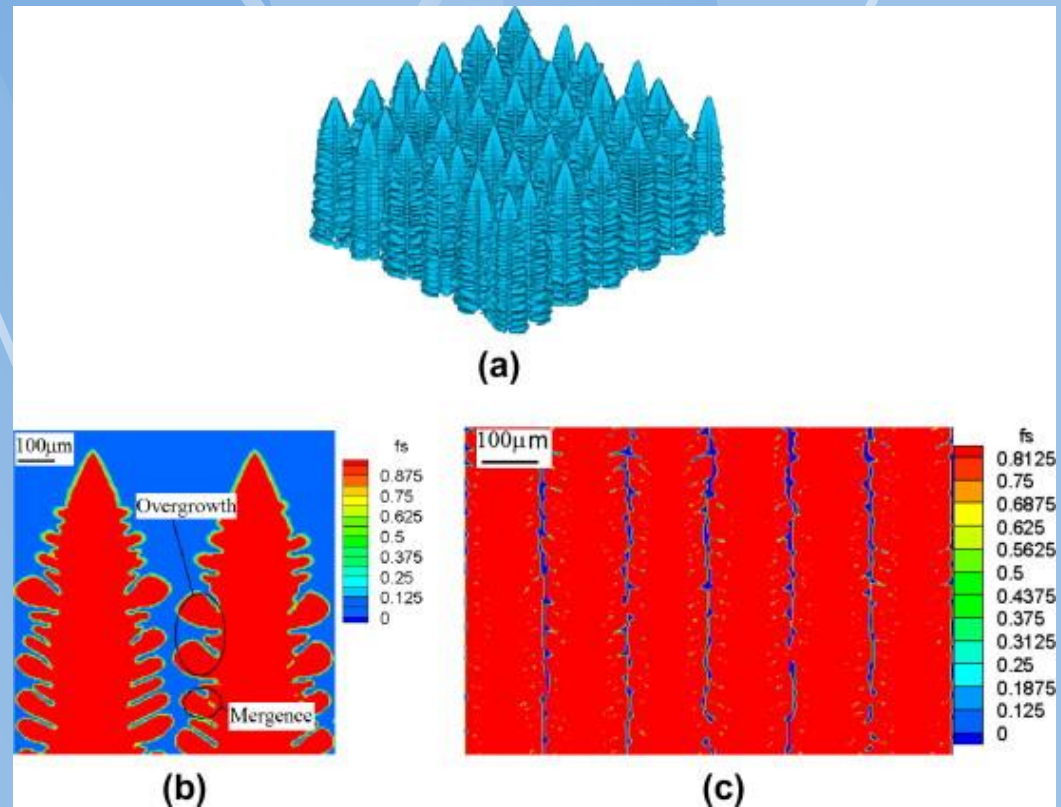
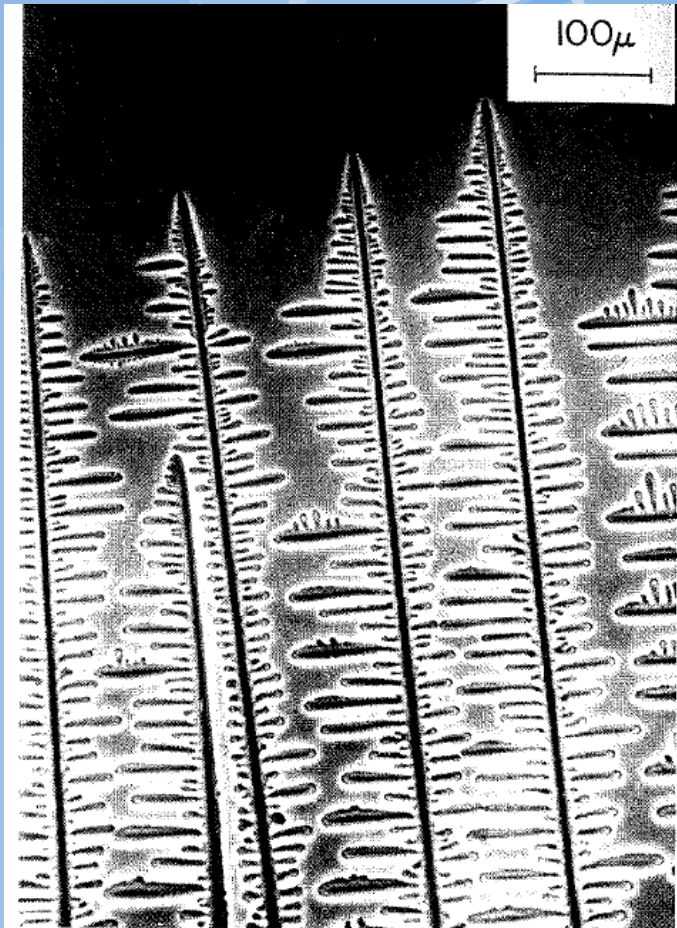

Al-1Ti

Micrographs of the directional solidified aluminum alloys showing the cellular microstructures and microindentation traces (a1) Al-0.1 wt.%Ti alloy at growth rate V (0.0083 mm/s) and temperature gradient G (9.10 K/mm) at longitudinal section (a2) at transverse section, (b1) Al-0.5 wt.%Ti alloy at growth rate V (0.083 mm/s) and temperature gradient G (10.3 K/mm) at longitudinal section (b2) at transverse section, and (c1) Al-2 wt.%Li alloy at growth rate V (0.042 mm/s) and temperature gradient G (6.06 K/mm) at longitudinal section (c2) at transverse section.

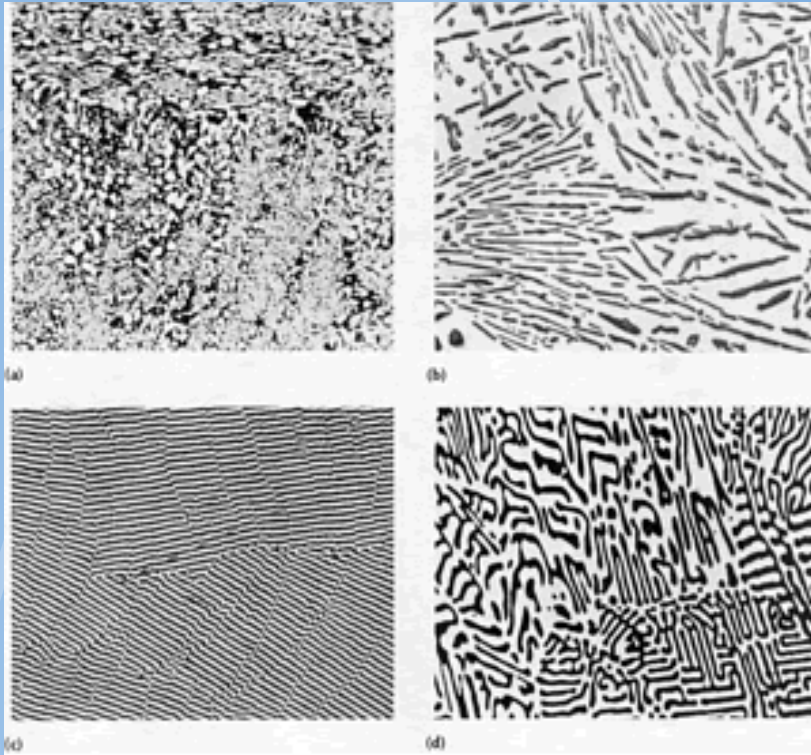

Celulární dentrity

Al-Cu (simulation)

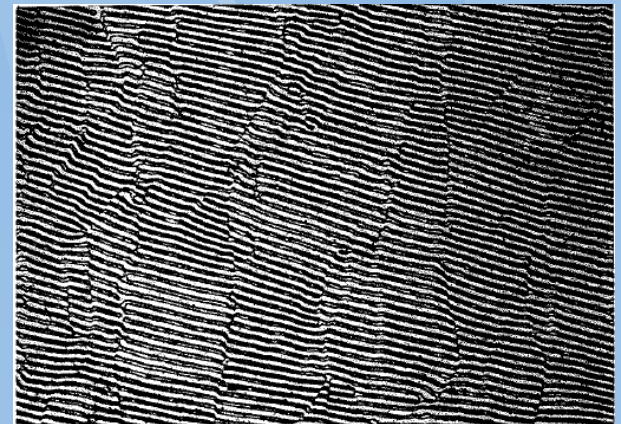
Eutektická krystalizace

Examples in slowly cooled alloys. (a) 40Sn-50In globules of tin-rich intermetallic phase (light) (b) Al-13Si alloy showing an acicular structure (c) Al-33Cu alloy showing a lamellar structure (d) Mg-37Sn alloy showing a lamellar structure consisting of Mg₂Sn (dark)

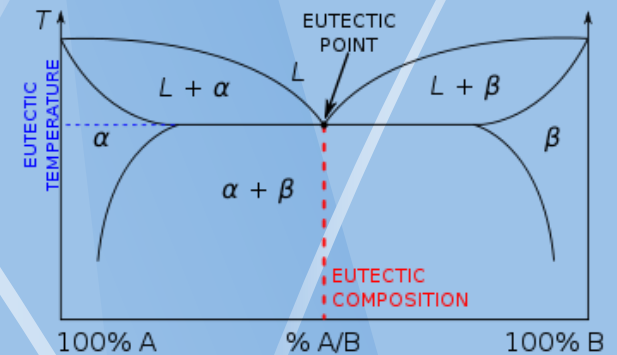
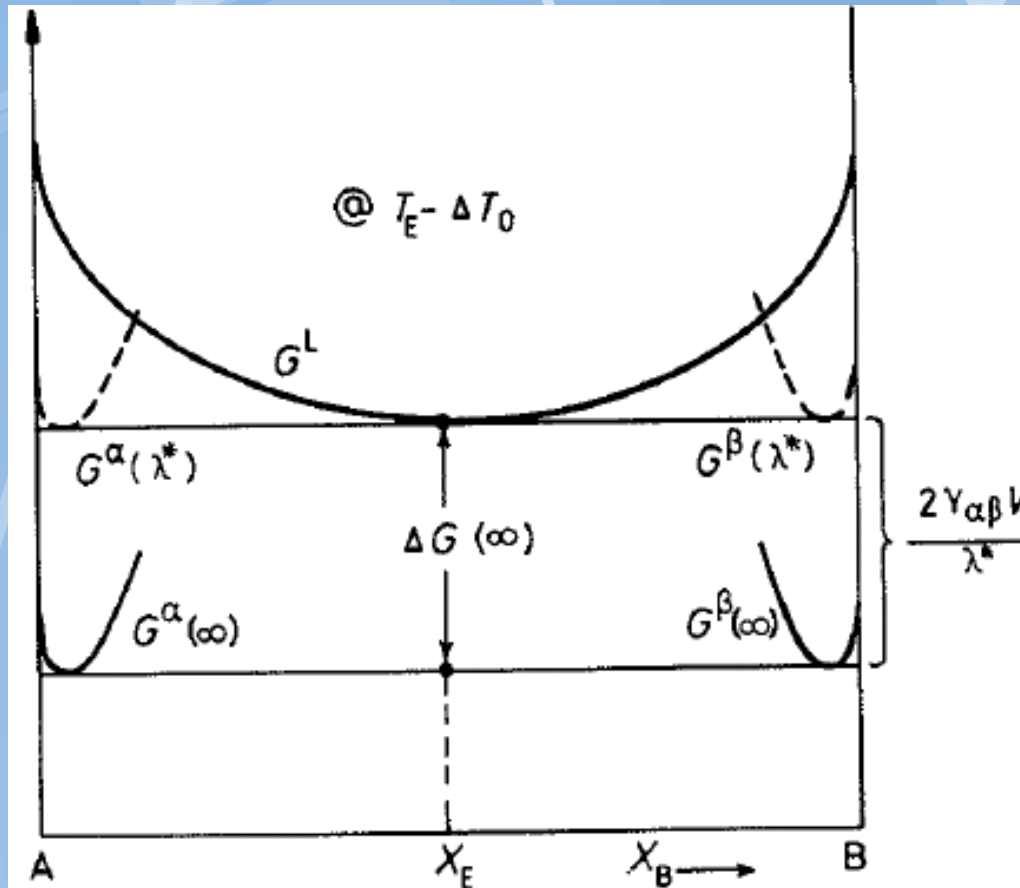

FeAl (tyčkovité eut.)

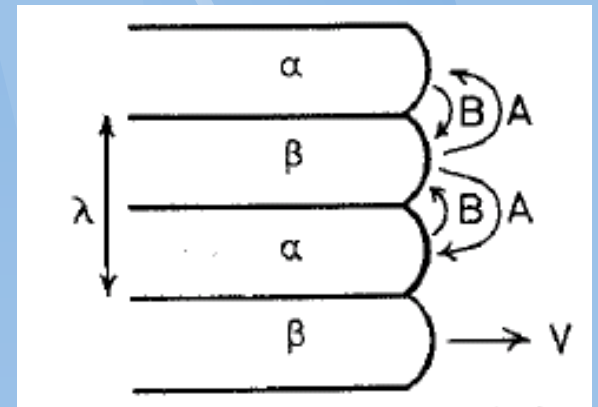

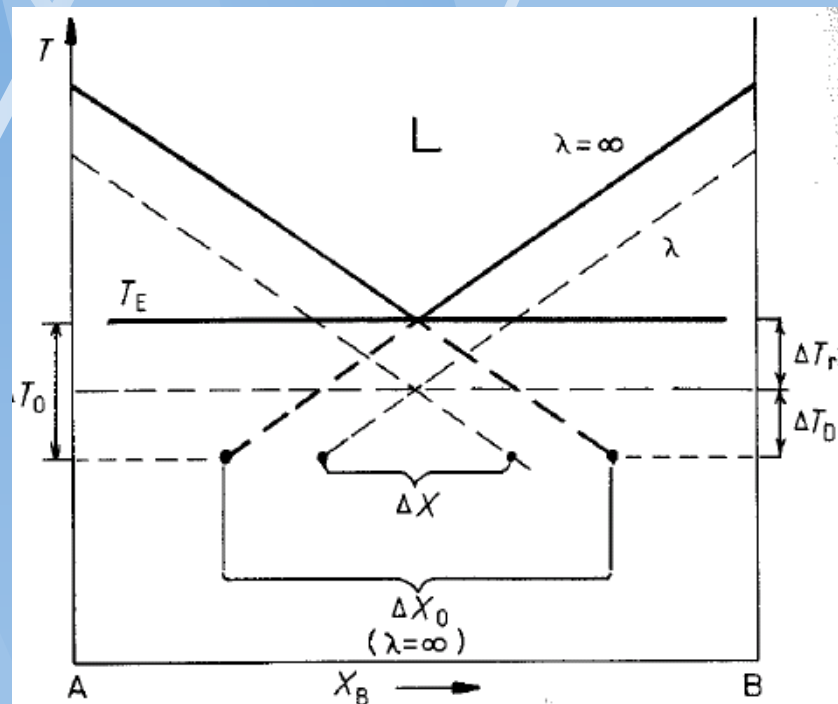
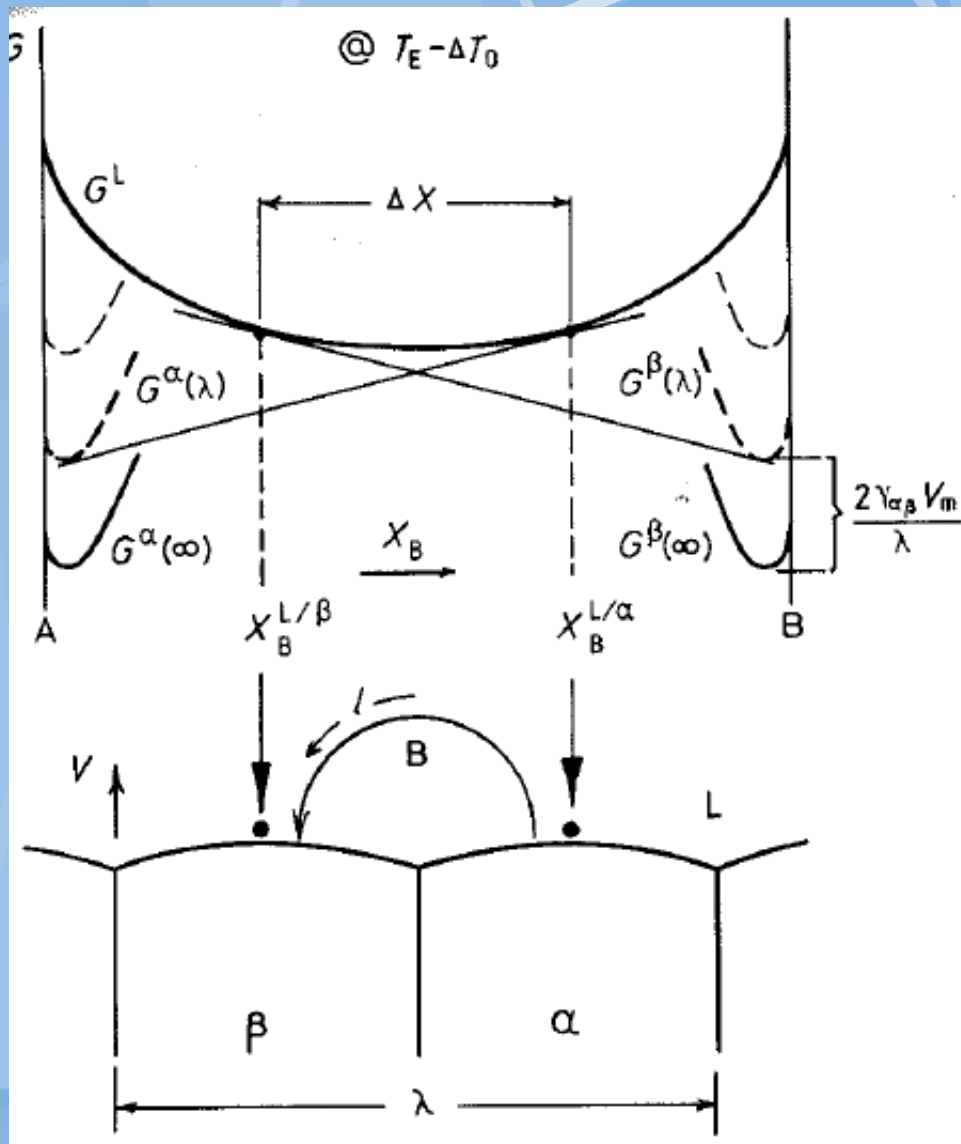
CuAl₃ (lamelární eut.)

Průběhy Gibbsovy energie

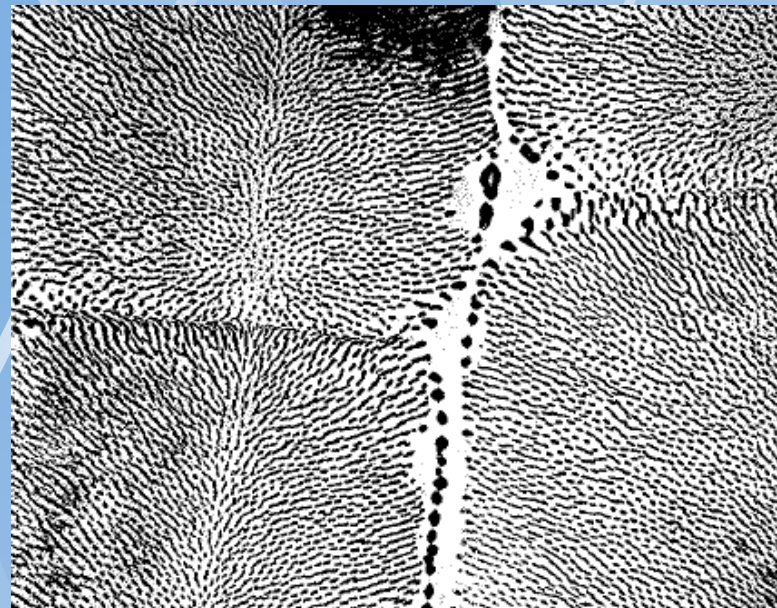
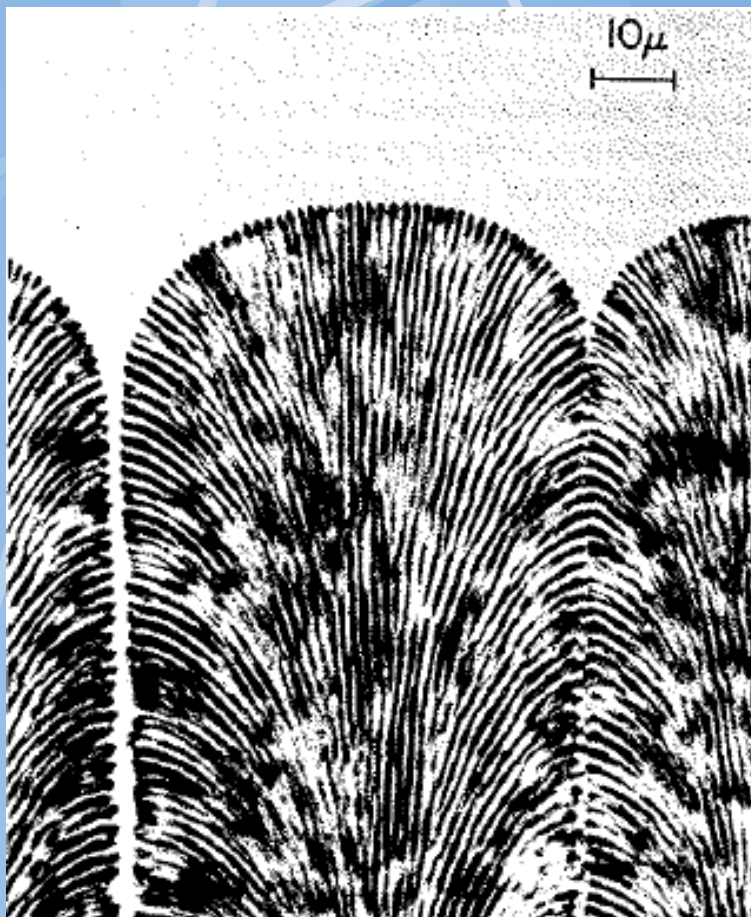
Mezilamelární vzdálenost je limitována nárůstem povrchové energie α/β

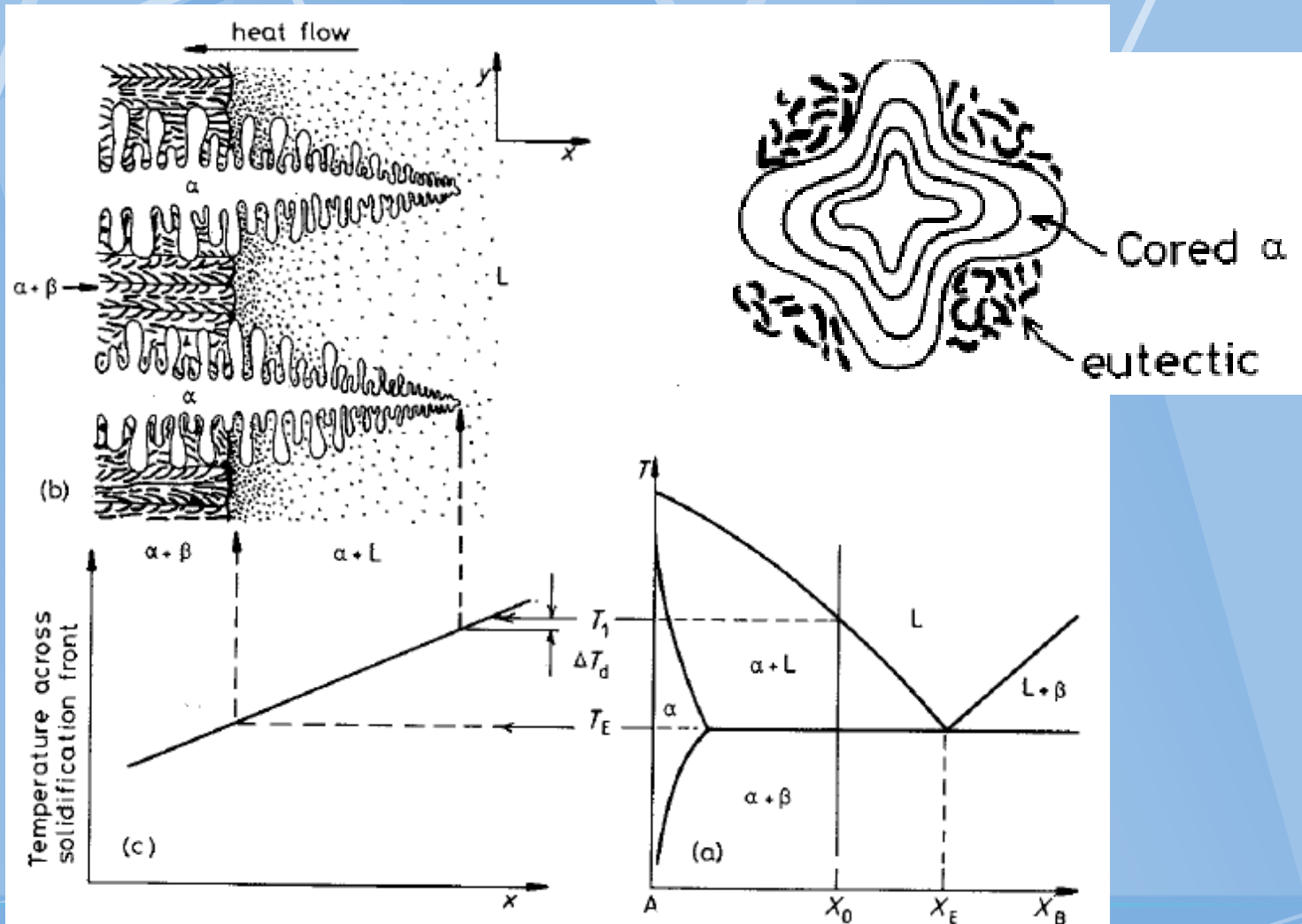

I u eut. krystalizace je nutné podchlazení ke vzniku nadkrytických zárodků.

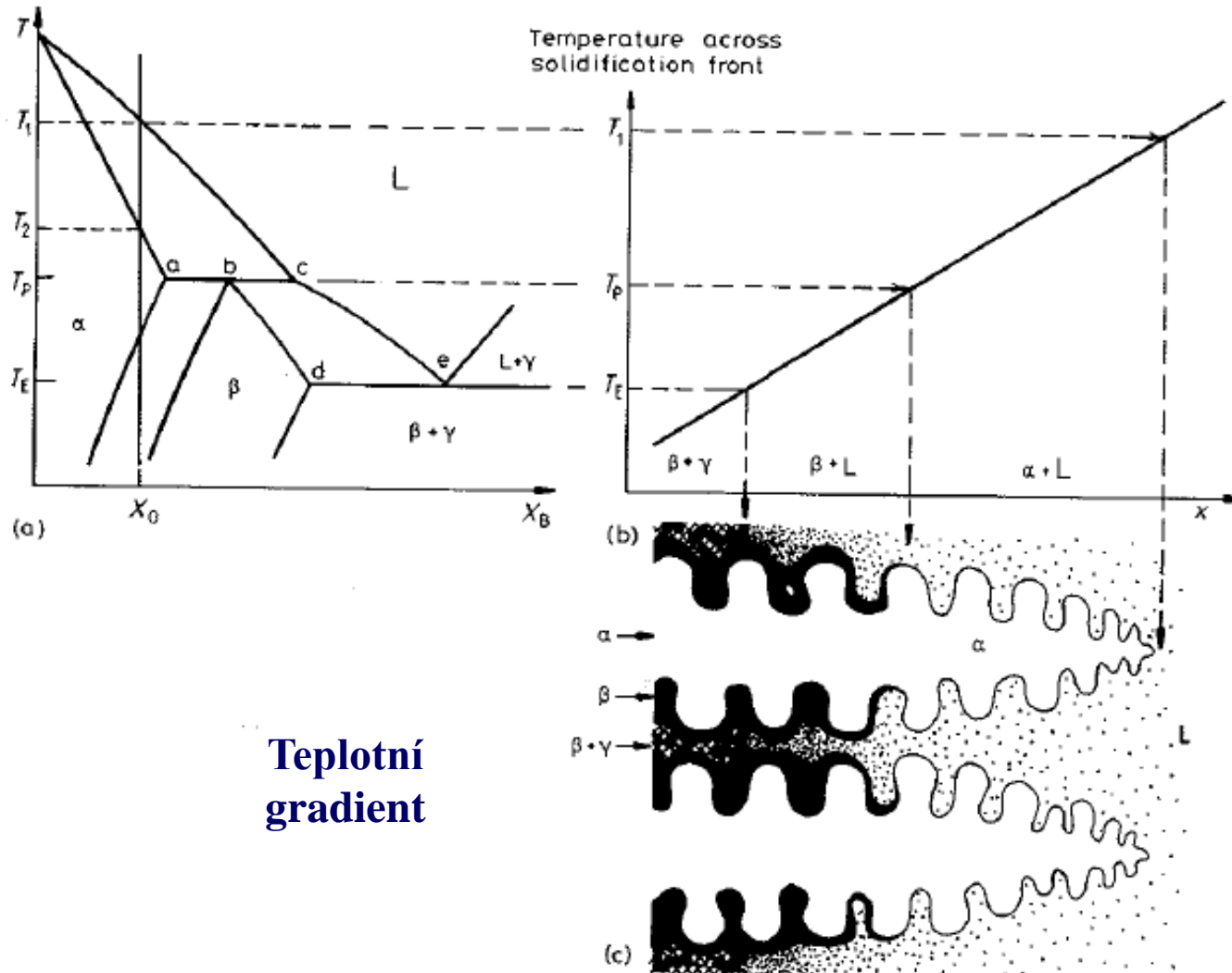
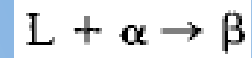
Eutektika

Slitiny se složením odlišným od eutektického

Peritektika

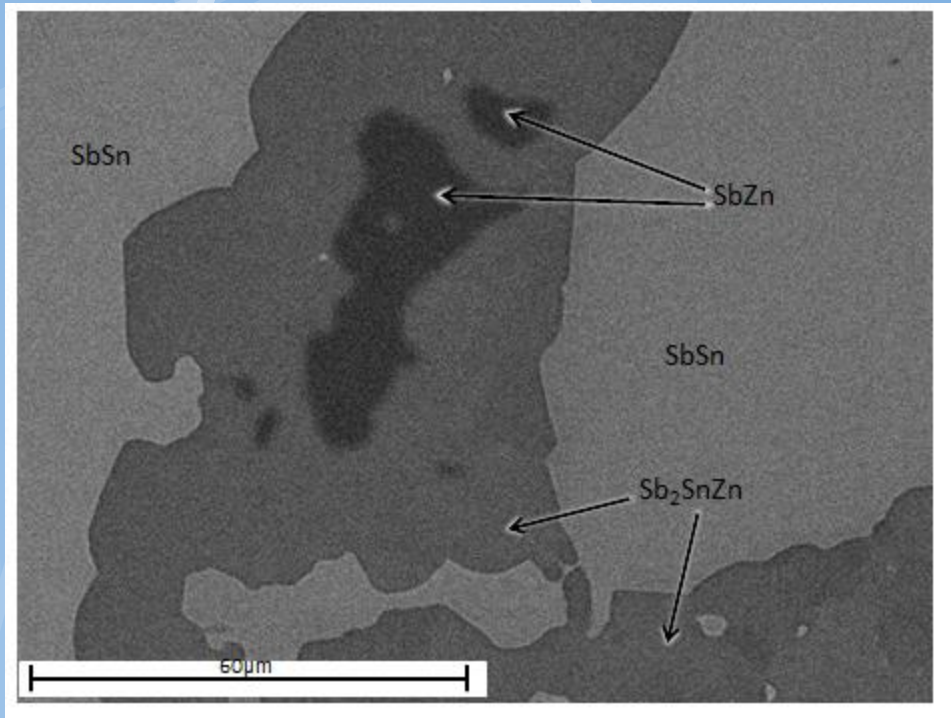

**Teplotní
gradient**

Fig. 4.30 Peritectic solidification in a temperature gradient

Mikrostruktura peritektik

**Závisí na
rychlosti
chladnutí**

**Primárně
SbSn, ztuhnutí
liquidu na
SbZn, difúzní
růst ternární
fáze Sb₂SnZn.**

Diskuse

● SW: